

HIINA STRATEEGILISED NARRATIIVID¹

MÄRT LÄÄNEMETS

Võtmesõnad: strateegiline narratiiv, pehme jõud, rahvusvahelised suhted, Hiina Rahvavabariik

Ülevaade. Artiklis uuritakse Hiina Rahvavabariigi viit põhilist strateegilist narratiivi ehk suurt lugu, mille põhjal luuakse riigi kuvandit ning positsioneeritakse ennast rahvusvaheliste suhete süsteemis. Need narratiivid on rahvusliku alandamise sajand, Hiina erilisus, Hiina eripäradega sotsialism, ühe Hiina põhimõte ja Hiina rahva suur taassünd. Autor käsitleb nende narratiivide ajaloolisi juuri ning nende rakendamist Hiina poliitilise eliidi poolt Hiina poliitika kujundamisel ja riigi mõjuvõimu kasvatamiseks maailmas. Samuti vaadeldakse Hiina narratiivide vastuvõttu ja neile reageerimist teiste riikide poolt. Hiina strateegiliste narratiivide kirjeldamisele ja analüüsile eelneb strateegilise narratiivi mõiste lühikäsitus Miskimmon *et al.* (2014) järgi.

¹ Artikkel põhineb Euroopa Parlamendi Identiteedi ja Demokraatia Partei (Identity and Democracy Party) ja Geopol OÜ tellimusel valminud uurimusel „China’s Strategic Narratives and Soft Power Engagements as a Means of Influence“ (Läänemets, 2022).

SISSEJUHATUS. STRATEEGILISE NARRATIIVI MÕISTE

Iga riik püüab kujundada oma rahvusvahelist kuvandit lugude ehk narratiivide kaudu, mida tema eliit loob ja levitab eesmärgil mõjutada teiste riikide poliitikat endale soodsa suunas. Tänapäeva poliititeooriate järgi on just narratiivid ja nende levitamise eduks tähtsaim osa riikide diplomaatias ja propagandas. Kõige olulisemaid lugusid, mille kaudu riigid ennast identifitseerivad ja mille laialdase omaksvõtu nimel pingutatakse peamiselt nn pehme jõu vahendeid rakendades, nimetatakse strateegilisteks narratiivideks. Selle termini töid poliitikateadusesse Alister Miskimmon, Ben O'Loughlin ja Laura Roselle 2014. aastal ilmunud raamatus „Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order“ (Miskimmon *et al.*, 2014).

Nimetatud autorid kasutavad narratiivi toime selgitamisel kommunikatsioonikeskkonna (ingl *communication environment*) mõistet ning väidavad, et just see, kuidas narratiive selles keskkonnas kujundatakse ja esitatakse, aitab selgitada rahvusvaheliste suhete dünaamika peamisi jõujooni. Narratiive võib määratleda kui ühtseid kognitiivseid raamistikke, mille abil me mõistame ümbritsevat maailma, sh ka riikide poliitikat. Nad loovad meie teadvuses seoseid sündmuste vahel, mis pealtnäha ei ole seotud, ning viitavad sügavamatele põhjuslikele seostele, mis annavad tähenduse terviku kõikidele osadele. Kui narratiivid muutuvad strateegiliseks, on neil suurem mõju rahvusvaheliste olude ja sündmuste mõistmisele. Strateegilisi narratiive võib defineerida kui suuri lugusid, mida poliitilise suhtluse osapooled kasutavad suhtlemis- ja veenmisvahenditena kindlate eesmärkide saavutamiseks. Need ühendavad ja kujundavad sündmusi ja identiteete ning annavad neile järjepideva ja põhjusliku tähenduse. Strateegilised narratiivid ei eksisteeri aga vaakumis ja neid ei saa luua lihtsalt niisama. Narratiive toetavad vastastikune arusaamine, sündmused, identiteedid ja suhted, olemasolevad süsteemid ja struktuurid ning globaalne ajaloomälu. (Miskimmon *et al.*, 2014, p. 5)

Praeguses rahvusvaheliste suhete süsteemis loovad ja kasutavad just suurriigid teadlikult strateegilisi narratiive, et mõjutada teisi ja kujundada rahvusvahelist korda enda kasuks. Neile tuginedes loovad poliitikas osalejad kontseptsioone, milline peaks olema kehtiv maailmakord, mis eesmärgid sellel on ja millist kasu see toob. Sellised konstrueeritud nn korranarratiivid (ingl *narratives of order*) püüavad anda veenva seletuse selle kohta, miks ja kuidas üks või teine rahvusvaheline kord tekib ja kestab ning kuidas see hääbub ja kaob. Strateegilised narratiivid on poliitikas osalejate käes vahend, mille abil luuakse ühtne tähendus kehtiva rahvusvaheliste suhete süsteemi minevikule, olevikule ja tulevikule kujundamiseks neis osalejate arvamusi ja käitumist nii riigi sees kui ka välismaal. Eri riikide strateegilised narratiivid konkureerivad oma-

vahel ja suurriikide võitlust ülemvõimu pärast rahvusvahelistes suhete süsteemis saab käsitleda võitlusena narratiivide vahel. Võitjaks osutub see, kelle lood on veenvamad ning leiavad üle maailma rohkem poolehoidjaid ja nõustujaid.

Strateegilised narratiivid on tihedalt seotud riikide pehme jõu (ingl *soft power*) vahendite ja võimekusega ning toimivad peamiselt selle mehhanismide kaudu, nagu Roselle *et al.* (2014) kokkuvõtlikult väidavad: „Pehme jõu vahendid – näiteks kultuur, väärtused või poliitikategemise viisid – võivad olla niivõrd atraktiivsed, kuivõrd nad sobituvad vastuvõtja juba olemasoleva või kujuneva isikliku narratiiviga. Strateegilised narratiivid on seega otseselt suunatud ideede kujundamisele, esitamisele ja levitamisele ning vastuvõtmisele rahvusvahelises süsteemis.“ Narratiive toetab alati vali jõud (ingl *hard power*) ehk eeskätt majanduslikud ja sõjalised vahendid. Rahvusvahelise poliitika teoorias nimetatakse pehme ja valju jõu kombineerimist targaks jõuks (ingl *smart power*) või ka teravaks jõuks (ingl *sharp power*). Edu saadab välispoliitikas neid riike, kes sellist tarka jõudu oma lugude levitamisel kõige edukamalt rakendada oskavad.

Viidatud töös tuuakse välja strateegiliste narratiivide kolm alamkategoriat, mille funktsioon ja võime kujundada sihtrühmade hoiakuid ning suunata nende käitumist erinevad nii lugude päritolu ja sisu kui ka eesmärgi poolest.

(1) Süsteemnarratiivid (ingl *system narratives*) kujundavad ja raamistavad poliitikas osalejate hoiakuid ja käitumist kehtiva rahvusvahelise korra raames. Need on geograafiliselt ja ajaliselt laiad, määratledes ja kirjeldades rahvusvaheliste suhete süsteemi lihtsustatud binaarsete terminite kaudu, nagu näiteks autoritaarsus ja liberalism, avatus ja isolatsioonism jne. Süsteemnarratiividel on oluline mõju nii poliitika kujundamisele kui ka poliitikas osalejate vahelistele suhetele ja arusaamisele suhetest üldse.

(2) Identiteedinarratiivid (ingl *identity narratives*) kujundavad riikide ja teiste poliitikas osalejate ettekujutust iseendast ja sellest, kuidas nad teistega suhestuvad. Poliitikas osalejate identiteet on ühiskondlik konstruktsioon, mis koosneb ametlikust ajaloo, rahvuslikest müütide, sümbolitest, keelest ja kultuurinormidest. Identiteedinarratiivid kujundavad ja raamistavad poliitikas osalejate käitumist, kuna identiteedimärgistega kaasnevad mõningad tüüpilised omadused, normid ja ootused. Näiteks suurriigid rõhutavad strateegilistes narratiivides enda suveräänsust, globaalset juhtrolli ja vastutust teiste ees. Seetõttu viib identiteedinarratiivide suurde mõjujõudu panustamine nendega kaasnevate ootuste aktsepteerimisele, sealhulgas suuremale seotusele nii liitudes kui ka konfliktides.

(3) Alusnarratiivid (ingl *master narratives*) on seotud rahvuse, rahva või kultuuri ajaloolise mälega. Neid ei pruugita teadlikult kujundada ega õpetada, vaid need antakse edasi kultuuri kaudu loomaks ühtne ja sidus retooriline nägemus. Alusnarratiive saab

esile tõsta ilma nende taga olevaid lugusid või sündmusi selgitamata – see annab neile omamoodi igikestva väe. Maailmasündmusi mõistetakse sageli just läbi selliste alusnarratiivide prisma. Need kõlavad kokku poliitiliste müütidega või neid endid võetaksegi nendena.

Funktsionaalses plaanis eristatakse strateegiliste narratiivide kolme toimeetappi: nende loomine, esitamine ja vastuvõtmine.

Esimene staadium on narratiivi loomine (ingl *formation*), mille käigus seda arendatakse ja konstrueeritakse eesmärgiga levitada seda nii kodu- kui ka välismaal. Sellega valmistatakse ette kommunikatsioonikeskkonda, kus riigi poliitikat propageerida. Strateegiliste narratiivide loomise ja kujundamise taga on tavaliselt riigi poliitiline eliit, need inimesed, kes otsustavad, kuhu poole liikuda, ja arendavad poliitilist tegevuskava. See tähendab, et strateegiliste narratiivide kujunemine toimub poliitilise eliidi plaanide ja spetsiifilise keelekasutuse kaudu, millega oma poliitilist programmi kirjeldatakse ja koostatakse. Sageli ongi valitud poliitika eesmärk määratleda ja kinnistada narratiive, mis kirjeldavad ja seletavad probleeme, mida tuleb ja saab lahendada, meetmeid, mida tuleb rakendada, ning eesmärke, mida on võimalik saavutada.

Teine etapp on narratiivi esitamine (ingl *projection*), mil strateegiline narratiiv edastatakse avalikkusele meedia, diplomaatiliste kanalite, pehme jõu rakendamise jms kaudu. Esitamine võib toimuda nii vahendatud kui ka vahetu suhtluse kaudu. See on kõige kriitilisem etapp, kus narratiivi sisse programmeeritud mehhanismid hakkavad sihtgrupe mõjutama ja nende meelsust kujundama.

Kolmas on narratiivi vastuvõtmine (ingl *reception*), mis hõlmab selle vastuvõtmist või tagasilükkamist sihtgruppide – teiste riikide ja nende avaliku arvamuse – poolt ja tegeliku mõju ulatust. Strateegiliste narratiivide vastuvõtmine on seotud nende mõjude väljaselgitamisega sihtgruppidele, aga ka muutustega nende diskursiivses keskkonnas. Viimast saab mõõta narratiivi avaldumise analüüsi kaudu meedias ja muudes väljundites.

Viimastel aastatel on ilmunud hulk uurimusi, kus analüüsitakse Hiina Rahvavabariigi poliitikat – eriti välispoliitikat – läbi strateegiliste narratiivide prisma (vt nt Kallio, 2016; van Noort & Colley, 2021; Yang, 2021; Manantan, 2021). Neis keskendutakse peamiselt kahele eesmärgile: esiteks narratiivide sisule ja tähendusele, mida Hiina poliitiline eliit toodab ja üritab „müüa“ (loomisetapp), ning teiseks, kuidas sihtriigid neid vastu võtavad ja milline on nende mõju (vastuvõtuetaapp). Nende kahe vahele jääb valdkond, mis on strateegiliste narratiivide toimimisel ja praktilises poliitikas ülioluline – narratiivide levitamiseks kasutatavad vahendid ja meediakanalid (esitamisetapp). Selle etapi uurimine on eriti oluline, sest see hõlmab narratiivide levitamisel Hiina

poliitikakujundajate poolt kasutatavaid kommunikatsioonimehhanisme, mille uurimisel on võimalik avastada tegelikke mõjutamisviise ja -vahendeid ning töötada välja ennetavaid meetmeid nende võimaliku mõju vähendamiseks või kõrvaldamiseks.

Alljärgnevalt käsitletakse Hiina Rahvavabariigi viit põhinarratiivi, mille põhjal riik kujundab oma sise- ja välispoliitikat eesmärgiga saavutada suuremat mõjuvõimu riiki-devaheliste suhete süsteemis ja kõrgemat staatust rahvusvahelise elu korraldamisel. Selle kaugem eesmärk on Hiina kehtestatud reeglitel põhinev uus maailmakord. Need on olnud Hiina poliitilise eliidi arsenalis aastakümneid ja mängivad jätkuvalt rolli Hiina suhtluses maailmaga, avaldades teatud mõju sihtriikidele. Kõigil neil on mitu alamnarratiivi, mida paindlikult modifitseeritakse vastavalt Hiina enda arengule, muutustele riigi enesehinnangus ning rahvusvahelises poliitikas üldiselt, kuid peamised lood on jäänud suures osas samaks. Need viis narratiivi on **Hiina rahvusliku alanduse sajand**, **Hiina erilisus**, **Hiina eripäradega sotsialism**, **ühe Hiina põhimõte** ja **Hiina rahva suur taassünd**.

1. HIINA RAHVUSLIKU ALANDUSE SAJAND

Rahvusliku alanduse sajand (hn 百年國恥 *bǎi nián guó chǐ*) on vanim ja püsivaim lugu, Hiina alusnarratiiv, mida riigi eliit jõuliselt levitab veenmaks oma rahvast ja kogu maailma Hiina õiguses nõuda revanši selle eest, et lääneriigid Hiinat 19. sajandil ja 20. sajandi esimesel poolel alla surusid ja alandasid, ning taastada oma õiguspärane koht maailma juhtiva suurriigina või isegi keskpunktina, mida Hiina (vähemalt enesekuvandis) oli olnud kuni 19. sajandini. See on tüüpiline alusnarratiiv, mis põhineb teatud ajaloosündmustel ning leiab sellisena näiliselt objektiivsetel alustel hõlpsasti uskumist ja oodatud vastuvõttu. Alison A. Kaufman (2011) nimetab seda „tänapäeva Hiina asutamisenarratiivi võtmeelemendiks“.

Hiina Kommunistliku Partei (HKP) 100. aastapäeval 1. juulil 2021 peetud kõnes märkis partei peasekretär ja Hiina RV esimees Xi Jinping taas, et pärast nn esimest oopiumisõda aastatel 1839–1842:

/.../ suruti Hiina järk-järgult poolkoloniaalse ja poolfeodaalse riigi staatusesse ning ta kannatas suuremate laastamiste all kui kunagi varem. Hiina riik elas läbi suurt alandust ning tema inimesed kannatasid suurt valu; Hiina tsivilisatsioon vajus pimedusse. Sellest ajast peale on rahvuslik taassünd olnud Hiina rahva ja Hiina riigi suurim unistus. (Xi, 2021)

Rahvusliku alanduse sajand on üsna täpselt piiritletud Hiina ajaloo 110-aastase perioodiga. See algab esimese oopiumisõja puhkemisega 1839. aastal, mil Suurbritannia saatis sõjalaevad Guangzhou reidile pommitama suurtükkidest sealset sadamat

vastuseks Qingi keiserliku valitsuse sammudele peatada brittide ebaseaduslik oopiumikaubandus riigis. See lõpeb 1949. aastaga, mil kommunistid Mao Zedongi juhtimisel võitsid kolm aastat kestnud kodusõja Hiina Vabariigi valitsuse vastu ja kuulutasid välja Hiina Rahvavabariigi. Sel perioodil, eriti 19. sajandi teisel poolel, pidas Hiina mitmeid lääneriikide ja Jaapani poolt talle peale sunnitud sõdu eesmärgil avada Hiina väliskaubandusele, saada kontsessioone seal ettevõtete avamiseks ning kontroll mõne territooriumi üle. Qingi väed said neis sõdades korduvalt lüüa ning keiserlik valitsus oli sunnitud täitma sissetungijate nõudmisi, mille kohta sõlmiti hulk lepinguid. Eriti valulik oli hiinlastele esimene Hiina-Jaapani sõda aastatel 1894–1895. Jaapan oli Hiina kuvandis sajandeid olnud Hiinaga võrreldes palju madalamal tsivilisatsiooni arengustmel poolmetsik saareriik kaugel Idaookeanis. Nüüd aga põhjustas see väike barbariik järsku Hiinale täieliku lüüasaamise, võttes võimsalt Qingi keisririigilt Taiwani saare ja mõned muud territooriumid Kirde-Hiinas. See sõda oli ka eelmäng keisririigi lõpliku allakäigule ja Mandžu dünastia kokkuvarisemisele vaid mõni aasta hiljem.

Tegelikult hakati Hiinas aga alles vabariigi esimesel kümnendil (1920-ndate algus) suhtuma 19. sajandisse kui allakäiguajastusse. Just siis tuli kasutusele ka rahvusliku alanduse sajandi mõiste. Enne seda ei nähtud Hiina 19. sajandi ajalugu üldiselt mitte allakäigu, vaid pigem kiire arengu, kuigi samal ajal ka segaduste ajastuna. 19. sajandi Hiina enda allikates ei kirjeldatud Hiinas toimuvaid protsesse enamasti ei majanduslanguse ega välisriikidele allajäämisena, vaid Hiina üleolekut kõigist teistest peeti jätkuvalt enesestmõistetavaks. Sõjalisi lüüasaamisi võeti pigem juhuslike ja ebaoluliste vahejuhtumitena, mida Hiina keisririikide ajaloos oli ikka ette tulnud ilma saatuslike tagajärgedeta pikemas vaates.

Ka tänapäeva ajaloolased on leidnud, et välisriikide sekkumine Hiina riigi asjadesse puudutas tegelikult üsna väikest osa Hiina elanikkonnast ja territooriumist, peamiselt mõningaid suurlinna ja rannikualasid. Üle 90% hiinlastest ei puutunud võõramaalastega mingilgi määral kokku ega teadnud nende toimetamistest Hiinas sõna otseses mõttes mitte midagi. Välisriikide mõju Hiina majandusele oli aga üsna märkimisväärne, nagu näitavad Keller ja Shiue (2021), järeldades:

Kokkuvõttes näeme, et lääne sekkumisel 19. sajandil oli oluline roll ka tänapäeva Hiina majanduse ülesehitamisel. Me pakume välja, et just 1842. aasta oli pöördepunktiks, mis selgitab Hiina tänapäeva majandust, st see oli palju varasem, kui aastad 1921 (HKP asutamine), 1949 (HRV asutamine) ja 1978 (turumajanduslike reformide algus). Hiina arengut ei käivitanud mitte ainult tema enda 1800. aastate eelne ajalugu ega 1978. aasta järgsed reformid. Just see peaaegu 100 aastat kestnud poolkolonisatsiooni ajastu kujundas Hiina majanduse selliseks, nagu see on tänapäeval, st koondunud peamiselt rannikualadele.

Suurem osa Hiina eliidist tegi välismaalastega aktiivselt koostööd eesmärgiga võtta kasutusele läänelikud vaated ja tehnoloogiad ning õppida, kuidas Hiina ühiskonda, majandust ja valitsust moderniseerida. Jaapan, vaatamata imperialistlikele ambitsioonidele ja vaenutegevusele Hiina vastu, oli samal ajal oma reformidega Hiinale ka suureks eeskujuks ja arengubaasiks, kus tuhanded noored edumeelsed hiinlased käisid õppimas ning töid Hiinasse tagasi kaasaegseid ideid, teadmisi ja oskusi.

Rahvusliku alanduse narratiiv ilmus ja levis pärast esimest maailmasõda, kui lääneriigid ja eriti Jaapan kasutasid ära vastloodud Hiina Vabariigi nõrkust ning sundisid talle peale hulga niinimetatud ebavõrdseid lepinguid (hn 不平等條約 *bù píng děng tiáo yuē*). Nendega said välisriigid eesõigusi investeerida, arendada ja omada mõningaid strateegilisi majandusharusid ja infrastruktuure (nt raudteed) ning nn kontsessiooniterritooriume, kus kehtisid ekstraterritoriaalsed õigused nende oma kodanikele. Hiina intellektuaalne eliit hakkas selle vastu jõuliselt protestima ja laiendas ebavõrdsete lepingute kontseptsiooni tagasi 19. sajandisse, tõstes samal ajal rahvusliku alanduse sajandi loosungi, mis võeti kiiresti üle Hiina poliitilise eliidi retoorikasse. Hiina Vabariigi poliitika ja diplomaatia 1920-ndatel ja 1930-ndatel oli suunatud riigi rahvusvahelise staatuse tugevdamisele, et saavutada võrdne positsioon teiste suurriikidega ja ületada rahvusliku alanduse sajandi vari.

Vaatamata edule 1930-ndatel, nn Nanjingi kümnendina tuntud perioodil, jäi rahvusliku alanduse narratiiv endiselt aktuaalseks. Kuigi kohalike sõjaväejuhtide separatism suruti maha ja keskvalitsus kehtestas kontrolli suurema osa üle riigist, millega kaasnes kiire majanduskasv ja diplomaatiline läbimurre rahvusvahelisel areenil, jäid välismaised kontsessioonialad alles ja kasvas Jaapani agressiooni oht, kes oli okupeerinud Mandžuuria ja loonud seal oma kontrolli all Mandžukuo nukuriigi. Kõik see haavas hiina eliidi rahvuslikke tundeid ja diskrediteeris riigi valitsust. Sellise alandava olukorra lõpetamine oli Hiina toonase juhi Chiang Kai-sheki (1887–1975) ja Kuomintangi (KMT) ehk Hiina Rahvuspartei valitsuse suur ülesanne.

Paradoksaalsel kombel tegi just teine maailmasõda, mida Hiinas tuntakse rohkem teise Hiina-Jaapani sõja nime all, sellele olukorrale lõpu ja tõstis oluliselt Hiina Vabariigi rahvusvahelist staatust, viies ta samale tasemele teiste suurriikidega. Sõja algul 1937. aastal edenes Jaapan väga kiiresti ja okupeeris suured alad Ida- ja Kesk-Hiinas. Kui sõda kasvas 1941. aastal Hiina-Jaapani konfliktist üle Vaikse ookeani sõjaks ning sellesse sekkusid ka USA ja Suurbritannia, kasvas Hiina roll viimaste liitlasena oluliselt. Hiina osales koos brittide ja ameeriklastega Jaapani-vastastes sõjalistes operatsioonides ning pidas nendega läbirääkimisi võrdväärse partnerina. Sõja ajal kaotati Hiina rannikulinnades kõik välismaised kontsessioonialad ja lepiti kokku, et need tagastatakse pärast sõda Hiinale. 1943. ja 1945. aastal sõlmiti Hiina, USA ja Suurbritannia

juhtide vahel vastavalt Kairo ja Potsdami kokkulepped tingimuste kohta, kuidas kolm suurriiki pärast Jaapani alistumist toimivad. Nende kohaselt sai Hiina tagasi kõik Jaapani okupeeritud territooriumid, sh Taiwani saare. Kui 1945. aastal loodi ÜRO, sai Hiina Vabariik selle julgeolekunõukogu üheks viiest alalisest liikmest. Sellega oleks võinud alanduse sajandi loo lugeda lõppenuks, kuid see sai uue hoo pärast kommunistide võimuhaaramist. Ühe 2000. aastate alguse Hiina tippkommunisti sõnutsi „uue [st kommunistliku – M. L.] Hiina rajamine ... tegi lõpu olukorrale, kus vana Hiina oli lõhestatud, rahvast alandati ja inimesed kogesid kirjeldamatuid kannatusi.“ (Keller & Shiue, 2021)

Tänapäeval võimendab HKP rahvusliku alanduse sajandi narratiivi jätkuvalt oma võimu peamise legaalse põhjendusena. HKP-d esitatakse ainsa ja ainuvõimaliku poliitilise jõuna, mis suutis edukalt vastu seista välisagressioonile, taasühendada Hiina ning viia see uuenemise, taassünni ja arengu kursile ja ülemaailmse juhtrolli taastamise poole. Hiina propaganda ülistab Rahvavabastusarmee (RVA) kangelaslikku võitlust Hiina vaenlaste ja võimalike alistajate – jaapanlaste, KMT armee ja Korea sõjas USA – vastu ning õpetab oma inimestele, et Hiina kommunistlikud sõjajõud pole kunagi kaotanud ühtegi sõda.

HRV ja HKP ajaloos tõstetakse oluliste momentidena esile võtmehetki, mis tähistavad nn uue Hiina võidukäiku ja alanduste sajandi tagajärgede ületamist. Need on järgmised:

- HKP võit kodusõjas ja HRV loomine 1949. aastal, mis viis peaaegu lõpule riigi taasühendamise;
- RVA osalemine Korea sõjas aastatel 1950–1953 ning Põhja-Korea edukas kaitsmine USA ja Lõuna-Korea vägede vastu;
- Hiina Vabariigi väljatõrjumine ÜRO-st ja selle julgeolekunõukogust ning Hiina ainsa legitiimse esindaja koha ülevõtmine HRV poolt 1971. aastal;
- suhete loomine USA-ga 1972. aastal (Shanghai kommünikee) ja laialdase diplomaatilise tunnustuse saavutamine 1970-ndatel ja 1980-ndatel;
- Hiina nn avatud uste poliitika ja majandusreformide algus ning maailma tunnustuse ja imetluse saavutamine;
- Hongkongi ja Macau tagasisaamine vastavalt 1997. ja 1999. aastal;
- HRV vastuvõtmine WTO-sse 2001. aastal;
- XXIX suve- ja XXIV taliolümpiamängude korraldamine Pekingis vastavalt 2008. ja 2022. aastal.

Viimasel kümnendil on Hiina poliitiline eliit arendanud narratiivi selles suunas, kuidas HKP on pööranud rahvusliku alanduse sajandi Hiina rahva suureks taassünniks, mida vaadeldakse allpool, ning kuidas Hiina on ajaloolise õiguse kohaselt saavutanud oma kõrge positsiooni maailmas ja saamas üleilmseks juhtriigiks.

Ainus rahvusliku alanduse jäänuk on Taiwan eraldiseisva üksusena, „mässuline provints“, mida pole veel Hiina emamaaga taasühendatud, kuna rahvusvaheline imperialism eesotsas USA-ga seda igati takistab.

Tänapäeva lääne kriitikud näevad aga, et see protsess võib ka pöörduda ja hakata arenema hoopis vastupidises suunas. Autoritaarsete tendentside tugevnemine, kuhjuvad majandusprobleemid ja tugevnev sõjaline vastasseis USA ja läänega võivad anda tagasilöögi ning vallandada Hiina jaoks „uue alanduse sajandi“, nagu USA kongresmen Ted S. Yoho ennustab. Ta põhjendab oma prognoosi sellega, et Xi Jinpingi autoritaarne ja ekspansionistlik poliitika töötab juba praegu vastu tema eesmärgile muuta Hiina taas suureks ning teiste rahvaste poolt austatud ja lugupeetud riigiks, äratades teistes riikides hoopis kahtlusi ja hirmu Hiina ees:

Xi totalitarism Hiinas on karm ja Hiina rahvusvaheline käitumine käib drastiliselt vastu rahvusvahelistele normidele. Lõpuks ja ilmselt üsna peagi keeldub maailm seda enam aktsepteerimast. Xi jõhker käitumine võõrandab Hiina muust maailmast ja Hiina lugu 21. sajandil võib taas olla tagasilangus ja alandus. (Yoho, 2018)

2. HIINA ERILISUS

Teine suur narratiiv, mida HRV poliitiline juhtkond levitab ja propageerib, on lugu Hiina erilisusest ehk erandlikkusest (hn 中國例外主義 *zhōng guó lì wài zhǔ yì* või 中國特殊論 *zhōng guó tè shū lùn*). Lühidalt seisneb selle sisu Hiina paremuse ja üleoleku idees, võrreldes läänega. Selle juurde käib Hiina messianistliku rolli ning tema poliitilise ja kultuurilise mudeli rakendamise vältimatuse rõhutamine tulevase maailmakorra ülesehitamiseks. Seega on tegemist tüüpilise identiteedinarratiiviga. William A. Callahan on seda määratlenud nõnda: „Hiina ei näe oma tsivilisatsiooni pelgalt ainulaadse, vaid „ainulaadselt paremana“ ja samal ajal ainulaadselt ohustatuna...“ (Callahan, 2013, p. 156). Callahani järgi vastandab Hiina oma erilisust Ameerika erilisusele, tõstes esile riigi sügavaid ajaloolisi juuri ja propageerides müüti Hiina põhimõtteliselt rahumeelset olemusest. Ta väidab:

Kui Ameerika erilisus kasvab välja ideest, et Ameerika Ühendriigid on maailma esimene uus riik, siis Hiina näeb oma erilisust 5000-aastases ainulaadses järjepidevas tsivilisatsioonis ehk maailma esimese iidse tsivilisatsioonina. /.../ Kui Ameerika Ühendriigid näevad oma

erilisust vabaduse ja demokraatia majakana, siis Hiina näeb ennast *Pax Americana* rahumeelse ja harmoonilise alternatiivina. (Callahan, 2013, p. 156)

Seda sügavate ajalooliste juurtega narratiivi on Xi Jinpingi valitsemisajal jõuliselt taas-elustatud ja levitatud. HRV positsioneerib ennast rahvusvaheliste suhete võrgustikus suurel määral just sellele narratiivile tuginedes ja suurem osa Hiina pehme jõu rakedustest on sellega seotud. Hiina erilisuse narratiivi vastuvõtt ja kajastused on lääne peamiselt mittepoliitilistes (akadeemilistes, kultuurilistes) ringkondades olnud üsna positiivsed ning kohati oluliselt kujundanud ja mõjutanud avaliku arvamuse hoiakuid Hiina kasuks, eriti praeguse lääne poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete väärtuste kriisi olukorras, mis paneb paljusid vaatama võimalike alternatiivide poole. Hiina kasutab oskuslikult ära võimalust oma propaganda kaudu sellist alternatiivi pakkuda ja on selles teatud edu saavutanud.

Hiina erilisuse ja erandlikkuse kontseptsiooni ajaloolised juured põhinevad usul ja veendumusel hiina tsivilisatsiooni loomupärasest headusest, harmoonilisusest ja rahumeelsusest. Need on välja kasvanud iidsest konfutsianistlikust maailmapildist. Algne konfutsianism tõstab esile püsivaid eetilisi vourusi nagu inimlikkus, sotsiaalne kohasus, kombad, mõistmine, usaldus jt, mille teostamine sõltub iga inimese moraalist ja haritusest. Sotsiaalses mõõtnes rõhutab see tänapäeva mõistes nn pehmeid väärtusi, nagu kultuur, tsivilisatsioon ja harmoonia, poliitilisel tasandil aga moraalipõhist valitsemist ning sõja ja vägivalda vältimist.

Nii minevikus kui ka tänapäeval on Hiina ideoloogia põhjendanud ja õigustanud ekspansiooni ja teiste rahvaste allutamist kuni üleilmse domineerimiseni välja just sellise konfutsianistliku ideaali ja missiooniga kultuuristada teisi rahvaid. Wang Yuan-kang (2010) aga näitab Hiina ajaloo pretsedentide põhjal veenvalt, et Hiina on olnud rahumeelne ja rakendanud passiivseid kaitsestrateegiaid ning konfutsianistlikku mudelit ainult neil perioodidel, mil riik on olnud nõrk, ning viinud ellu ekspansivset agressiivset vallutuspoliitikat perioodidel, kui ta on olnud tugev. Vaatamata konfutsianistliku sõjavastase kultuuri domineerimisele Hiina vaimueliidi seas, ei ole sõjad, sealhulgas vallutussõjad, suurema osa Hiina ajaloo vältel olnud sugugi haruldased, nagu kõigis teistes impeeriumiteski. Wang tõstab esile, et see tendents jätkub ning võimupoliitika on otsustava tähtsusega ka tänapäeva HRV strateegiate, eriti riigi nn rahumeelse arengu poliitika mõistmiseks. HRV on selle omaks võtnud ja propageerib seda peamiselt oma sõjalise, majandusliku ja tehnoloogilise nõrkuse tõttu Ameerika Ühendriikidega võrreldes. Viimase kümnendi areng on selgelt näidanud, et Hiina tugevuse kasvuga on kasvanud ka riigi otsesed ülemvõimu taotlused ning sõjalised ambitsioonid nii Hiina lähiregioonis kui ka üleilmselt.

Niinimetatud rahumeelne areng ilmus Hiina poliitilise eliidi välispoliitika retoorikasse eriti jõuliselt HRV eelmise esimehe Hu Jintao valitsemisajal (2002–2012), mil Hiina oli majanduslikult ja sõjaliselt veel suhteliselt nõrk, kuid kiirel tõusuteel. Nüüd, enam kui kümme aastat hiljem, on rahumeelse arengu propaganda endiselt päevakorras. See on arendatud poliitiliseks teooriaks „inimkond kui ühise saatusega kogukond“ (hn 人類命運共同體 *rén lèi mìng yùn gòng tóng tǐ*; ingliskeelne ametlik tõlge *community of shared future for mankind*), millega püütakse ennast rahvusvaheliselt positsioneerida. Samas on Hiina selle aja jooksul oluliselt parandanud oma majanduslikku suutlikkust, sõjaliselt tugevnenud ning muutunud rahvusvahelises poliitikas palju enesekindlamaks ja agressiivsemaks, kasutades mõju suurendamiseks üha rohkem ja avalikumalt ka valju jõu vahendeid. Hiina propagandasaidil China Focus nimetab Uue Kaasava Aasia Keskuse president ja ASEAN-i inimkonna kui ühise saatusega kogukonna uurimiskeskuse president Koh King Kee algatust „Hiina tsivilisatsioonis juurdunud globaalse valitsemise kontseptsiooniks, mis peakski olema inimkonna tulevik“.
(Koh, 2021)

Traditsiooniline Hiina poliitiline doktriin toetus kolmele sambale, mis kujunesid juba Hiina riikluse varaseimas staadiumis Shangi (umbes 16.–11. saj e.m.a) ja Zhou (11.–3. saj e.m.a) ajastul. Esimene samm on 'taevatahte' ehk 'taeva mandaadi' (hn 天命 *tiān mìng*) kontseptsioon, mille järgi kuulub riigi valitsejale (kuningale või keisrile) sakraalne võim ja tema õigus valitseda tuleb otse üleloomulikult jumalikult vält – taevaalt (hn 天 *tiān*). Võimu üleminek ühelt valitsejasuguvõsalt (dünastialt) teisele tähendas sakraalsel tasandil seda, et taevas võttis oma võimu kuritarvitanud või valitsemisega mitte hakkama saanud valitsejalt (dünastialt) nn mandaadi ära ja andis selle kellelegi teisele, vooruslikumale ja võimekamale. Seda akti nimetati „mandaadi äravõtmiseks“ (hn 革命 *gé mìng*). On märkimisväärne, et tänapäeva hiina keeles on sama väljend kasutusel sõna „revolutsioon“ vastena. See on hea näide, kuidas iid- sed ja kaasaegsed mõisted ja mõtlemisviisid on kokku sulanud. 'Taeva mandaadiga' on seotud Hiina valitsejate tiitel 'taevapoeg' (hn 天子 *tiān zǐ*), mis samuti väljendab valitseja võimu sakraalset iseloomu. 'Taeva mandaadi' ja 'taevapoja' kontseptsioonist tuleneb loogiliselt arusaamine, et Hiina valitseja võim peaks vaikimisi hõlmama kogu inimeste maailma ehk nn taevaallust – Tianxia (hn 天下 *tiān xià*). Muistse Hiina arusaama järgi peaksid kogu maa „nelja mere vahel“ ja kõik inimesed olema ideaalis taevapoja alamad ning hea valitseja teeb alati kõik, et sellele ideaalile läheneda.

Tänapäeva Hiina kommunistlik natsionalism põhineb osaliselt sellel samal iidsele arusaamale poliitilisest võimust, mis on kombineeritud Euroopa päritolu rahvusluse ja rahvusriigi ideega. Jie Feng analüüsib seda kombinatsiooni nii:

Hiina kultuuriline natsionalism jaguneb kahte kategooriasse – iga rahvuse „väike kultuuriline natsionalism“ ja Tianxia „suur kultuuriline natsionalism“. Esimene on kujundatud Euroopa natsionalismi eeskujul, mis põhineb kultuurrahvaste suveräänsusel, samas kui teine on tegelikult Hiina keiserliku traditsiooni pärand. Tianxia „suur kultuuriline natsionalism“ eeldab valitseja (monarhi) olemasolu siduva sümbolina. See viitab omakorda kolmandat liiki natsionalismile – monarhistlikule natsionalismile, mis ilmneb konstitutsioonilise monarhia kujul, ühendades mõned Tianxia traditsioonid Euroopa konstitutsionalismi ideega. (Feng, 2021)

Koh King Kee propagandistliku määratluse järgi:

Tianxia suur harmoonia (天下大同) on ideaalne maailm, mille poole konfutsianism püüdleb. Inimesed elavad siis rahu ja aitavad üksteist, mis langeb kokku „inimkonna kui ühise saatusega kogukonna“ eesmärgiga. Tianxia on Hiina arusaam maailmast, millel ei olnud iidsetel aegadel täpselt määratletud geograafilisi piire. (Koh, 2021)

Esimese samba käsitluse kokkuvõtteks sobib hästi Ross Terrilli praeguse Hiina parteiriigi iseloomustus: „Vana Hiina impeerium loodi, nagu kõik impeeriumid, jõu abil, kuid selle erakordsus ja jätkusuutlikkus tuginesid peamiselt kultuurile ja ühiskondlikule moraalile. Hiina on kaotanud need vored, kuid pole suutnud uusi leida. Niisiis on tegemist pooleldi impeeriumi, pooleldi tänapäeva riigiga.“ (Terrill, 2006, lk 408–409)

Teine samm on iidne konfutsianistlik arusaam Hiina kultuuri (hn 文 *wén*) ülimumlikkusest. Hiinlaste kultuurilises eneseteadvuses on nad oma tsivilisatsiooni algusaegadest peale ülal hoidnud iidset kultuuri ja tsivilisatsiooni, mis põhineb ainulaadsel kirjakeelel ja talletatud kultuuripärandil. Konfutsiuse õpetusele tuginedes leidsid nad, et just selle pärast on neil õigus ja isegi kohustus teisi rahvaid nende tsiviliseerimise eesmärgil alistada. Hiina riikide ja impeeriumite pikas ajaloos tähendas see reaalspoliitika mõistes pidevaid vallutusi, Hiina poliitilise ja kultuurilise areaali laiendamist ning alistatud rahvaste rahvusliku omapära ja kultuuri assimileerimist, nende hiinastamist, mis on kestnud tänapäevani ja kestab edasi eesmärgiga luua ühtne Hiina rahvas. Artikli viimases osas käsitletav Hiina rahva suure taassünni narratiiv on selle iidse idee ja poliitika tänapäevane versioon. Samas on olnud ka perioode, mil Hiinat on valitsetanud võõrvallutajad (näiteks mongolid 13.–14. sajandil ja mandžud 17.–20. sajandil). Siis on ka need mittehiina päritolu valitsejad kiiresti assimileerunud, läinud üle hiina keelele ja muutunud kultuuriliselt hiinlasteks. Imperialistlik poliitika ja Hiina kultuurišovinism on nõnda läbi ajastute teineteist täiendanud ja omavahel läbi põimunud.

Kolmandal sambal põhines Hiina impeeriumite välispoliitika. See seisnes andamisüsteemil, mis lühidalt toimis nõnda, et Hiina tunnustas teatud määral teiste riikide õigust oma valitsusele ja nende piiratud suveräänsust, kuid ainult enda üleoleku positsioonilt. Hiina nägi end Keskriigina, maailma keskpunktina, mida valitseb taevapoeg,

kelle suveräniteet pidi ideaalis ulatuma üle kogu taevaaluse (Tianxia), st kogu maailma, nagu eespool selgitatud. Taas on märkimisväärne asjaolu, et nimetus Keskriik (hn 中國 *zhōng guó*) sisaldub Hiina riigi ametlikus nimes ka tänapäeval. Teised riigid jagunesid kolme rühma ehk ringi. Eri riikide jaoks kohaldati suhete korraldamiseks reegleid sõltuvalt sellest, millisesse ringi igaüks kuulus. Esimene, lähim ring hõlmas riike, kes tunnistasid Hiina ülemvõimu. Viimaste impeeriumite ajal kuulusid sinna näiteks Korea ja periooditi Vietnam. Teine ring hõlmas lähemaid ja kaugemaid riike, kes pidasid Hiinaga häid ja rahumeelseid suhteid ning saatsid taevapoja öukonda regulaarselt andamisatkonti oma lojaalsuse tõenduseks. Kolmas ring koosnes teoreetiliselt kõigist teistest kaugematest riikidest, kes ei olnud (veel) loonud Keskriigiga andamisuhteid ega tunnustanud tolle ülemvõimu.

Selline süsteem välistas võrdsusel põhinevad diplomaatilised suhted. Oluline mõiste on siin „rahu“ (hn 平 *píng*), mis tähendab ka 'rahustamist'. Nii rahu tagajaks kui ka rahustajaks sai olla ainult taevapoeg. Probleemsed riigid ehk need, kes mässasid või keeldusid saatmast andamit, tuli rahustada, mida enamasti tehti sõjaliste vahenditega. Samas juhtus aeg-ajalt, eriti Hiina suhtelise nõrkuse perioodidel ka seda, et hoopis taevapoeg ise saatis „rahututele“ riikidele regulaarselt andamit – peamiselt suurtes kogustes siidi, teed või hõbedat – n-ö korraliku käitumise eest, et vältida nende sõjalisi rünnakuid, mis oleksid olnud Keskriigile palju hävitavamad ja kulukamad. Seda peeti ka omamoodi rahustamiseks.

Kirjeldatud tunnused iseloomustavad ühel või teisel moel kõiki tänapäevaeelseid impeeriume, kuid ainult Hiina (mingil määral ka Venemaa) puhul on need ka tänapäeval reaalses poliitika kujundamises nähtavad ja toimivad. Ross Terrill peab seda praeguse Hiina peamiseks probleemiks, mis ei lase tal kohaneda tänapäeva maailmaga:

Hiina riik kõhkleb jätkusuutmatute autoritaarsete traditsioonide ja müütide kogumi ning ebamäärase poliitilise vormi vahel, püüdes neid sobitada oma nüüdseks teisenenud ühiskonna ja majandusega. /.../ Suutmatust leida väarikat kaasaegset asendajat monarhistlikule valitsemisele saab seletada kommunistliku Pekingi klammerdumisega impeeriumi tavade külge. /.../ Poliitiliselt ülesehituselt on ta juba oma olemuselt repressiivne: erinevate kultuuride kooshoidmiseks vajab ta mitmesuguseid võtteid ja/või müüte. /.../ Impeeriumi sellise määratluse kohaselt on HRV autokraatlik Hiina riik, mis valitseb maad, millest ligemale poolt asustasid ajalooliselt mitte-hiinlased, tõepoolest meie aja impeerium, ent paraku nüüdisaega sobimatu nagu kala puu otsa. (Terrill, 2006, lk 24–25)

Viimasel kümnendil, mil valitsemas on HKP niinimetatud viienda põlvkonna juhtkond eesotsas esimees Xi Jinpingiga, kelle mitteametlik tiitel on 'kõrgeim juht' (hn 最高領導人 *zuì gāo lǐng dǎo rén*), on Hiina poliitika autoritaarsed suundumused tugevnenud ja laienenud sisepoliitikast ka välispoliitikasse. Üha sagedamini ja ühemõttelisemalt

ilmub nii Hiina juhtide kõnedes ja ametlikes dokumentides kui ka muudes pehme jõu ilmingutes Hiina erilise strateegiline narratiiv vihjetega Hiina rahva ja tsivilisatsiooni loomupärasele rahumeelsusele õigustamaks Hiina püüdlusi saada maailmas domineerivaks jõuks.

Impeeriumi pärandi otsest või varjatud rakendamist võib hõlpsasti jälgida Hiina poliitilise süsteemi ja poliitiliste teooriate ajaloolises arengus impeeriumijärgsel perioodil alates 20. sajandi algusest tänapäevani välja.

20. sajandi esimesel kümnendil süvenes keisrivõimu ja sajandeid kestnud valitsemis-süsteemi kriis ning hakkas kujunema idee Hiinast kui lääne arengumudelit järgivast rahvusriigist, mida hakati ellu viima pärast viimase keisri kukutamist 1911. aastal. Rahvusriigi hiinapärase versiooni töötas välja vabariigi asutaja 'riigi isa' (hn 國父 *guó fù*) Sun Yat-sen (1865–1925) 'rahva kolme põhimõtte' (hn 三民主義 *sān mǐn zhǔ yì*) ja demokraatia ülesehitamise kolme etapi teooriana. Esimesed kolm olid rahvuslus ehk natsionalism, rahva võim ehk demokraatia ja rahva heaolu. Rahva all peeti silmas integreeritud hiina rahvast, mis nominaalselt moodustus Hiina viiest tuumikrahvast: hanid (etnilised hiinlased), mandžud, tiibetlased, mongolid ja hui muslimid. Tegelikult oli kogu projekt loomulikult kavandatud hanide ehk hiinlaste kesksena, eesmärgil rajada Hiina rahvusriik Qingi impeeriumi piirides. Impeeriumi ja imperialistliku maailmavaate püsijäämine uuel poliitilisel (vabariiklikul) kujul oli sellesse kavasse vaikimisi sisse kirjutatud. Demokraatia ülesehitamise kolm faasi olid sõjaline diktatuur, poliitiline eestkoste (üheparteisüsteem) ja põhiseaduslik demokraatia. Hiina Vabariigis, mida suurema osa ajast valitses Kuomintang ehk Hiina Rahvuspartei, jõuti teise faasi teostuseni. Täieliku põhiseadusliku demokraatiani jõuti Taiwanis, kuhu Hiina Vabariik pärast lüüasaamist mandril oli taandunud, alles 20. sajandi lõpus.

1949. aastal asendus vabariiklik autokraatia järgmise revolutsiooni (Hiina traditsioonilises mõistes nn taevamandaadi äravõtmise) tulemusel kommunistliku autokraatiaga Mao Zedongi (1893–1976) juhtimisel. Natsionalistlik retoorika asendus marksistlik-leninlikuga. Uus Hiina riik sai nimeks Hiina Rahvavabariik, kuid sügavalt keiserlikku minevikku juurdunud tsentraliseeritud autoritaarriigi olemus kuigi palju ei muutunud. Hiinas kordus suures osas sama, mis 30 aastat varem oli toimunud Venemaal. (Stalinistlik Nõukogude Liit oli ka otseselt HRV loomisest ja ülesehitamisel suureks abiks ja eeskujuks.) Poliitiline võim muutus veelgi autokraatlikumaks totalitarismi elementidega. 1980-ndatel alanud reformid ei ole puudutanud Hiina riigi olemust ega poliitilist süsteemi, mis on jäänud põhimõtteliselt muutumatuks, säilitades HKP piiramatu ainuvõimu. HRV juhtkond püüab marksismi-leninismiga täiendatud iidset autokraatlikku poliitilist süsteemi lõimida kontrollitud kapitalistliku majandusega. Jõukuse ja mõjuvõimu kasvades on HRV hakanud oma poliitilist mudelit propageerima ja eksportima

kogu maailmas, esitades seda Hiina erilise ning tema kui rahu, harmoonia ja multilateraalsuse pooldaja ja eestvõitleja narratiivina.

Tänapäeva Hiinas on HKP võimu all marksistlik-leninliku ideoloogia katuse all sümbooliliselt ühendatud impeeriumlik universalism (oma võimu laiendamine kogu taevalusele – Tianxia), varasemate keisririikide konfutsianistlik ideoloogia, autoritaarne poolsakraalne valitsejaideaal (taevapoeg) ja han-hiinlaste rahvusšovinism. Jie Feng on selle kokku võtnud nii: „Inteegeritud kultuurilise tuumaga, mis on kohane toimima nüüdisajal, meenutab Tianxia impeerium hiiglaslikku rahvusriiki, millel on paremad võimalused edasikestmiseks tänapäeva tingimustes.“ (Feng, 2021, lk 3)

3. HIINA ERIPÄRADEGA SOTSIALISM

Hiina eripäradega sotsialismi (hn 中國特色社會主義 *zhōng guó tè sè shè huì zhǔ yì*) narratiiv ilmus HKP juhtide diskursusesse 1980-ndate alguses Deng Xiaopingi (1904–1997) algatatud majandusreformide algfaasis. See oli aeg, mil Hiina juhid otsustasid muuta sotsialismi ülesehitamise kurssi Mao ajastu üliideologiseeritud „vasakpoolselt“ suunalt, mis oli viinud riigi kaosesse ja ähvardas juba HKP võimulpüsimist, pragmaatilisema majanduse ülesehitamise ja rahva elatustaseme parandamise suunale tugevdamiseks sel viisil HKP võimu. Seda kuulutati nii Hiinas kui ka väljaspool kui poliitikat, mille eesmärk on avada sotsialistlik majandussüsteem ja viia sinna piiratud ulatuses turumajanduse elemente, mis hõlmavad eraettevõtlust ja välisinvesteeringuid. Seda võib määratleda eeskätt süsteemnarratiivina, mis paneb paika Hiina arengu koordinaadid. Selle aluseks on idee sotsialismist, mida rikastab Hiina eripära.

Väljaspool Hiinat sai uus kurss tuntuks Deng Xiaopingi kuulsa ütlusega, mis on tegelikult iidne Hiina vanasõna: „Ei ole tähtis, kas kass on must või valge, hea kass on see, kes hiiri püüab“. Sellega tahtis Deng õhutada hiinlasi reformidega kaasa minema ja hajutada kahtlusi, kas kapitalistlikud meetmed ikka sobivad sotsialistlikku süsteemi, rõhutades nii oma pragmaatilist suhtumist. Loosung äratas tohutut tähelepanu (võimalik, et HRV juhtidele isegi ootamatult) aga just väljaspool Hiinat ja läänes tervitati seda kui tõendit, et Hiina on päriselt pöördunud kapitalistlikule arenguteele, pannes nõnda aluse müüdile, nagu oleks Hiina reformide kaudu eemaldumas kommunismist. Isegi 1989. aasta juunis toimunud Pekingi Tian’anmeni väljaku demokraatiameelse massimeeleavalduse verine mahasurumine ei muutnud kuigi palju Hiina turu ja investeerimisvõimaluste avanemiseks seotud lääne soovmõtlemist.

Uus majanduspoliitika nõudis selle kohandamist kommunistliku ideoloogiaga. 1980-ndatel ja 1990-ndatel toimus HKP juhtide ja ideoloogide seas aktiivne debatt,

et ajakohastada „õigeusklikku“ marksistlik-leninlikku sotsialismi ja kommunismi ülesehitamise teooriat õigustamiseks mittesotsialistlike elementide juurutamist majanduspoliitikas. Nõnda kujunes järk-järgult välja Hiina eripäradega sotsialismi teooria, mille kuulutas 1997. aastal HKP XV kongressil partei ametlikuks ideoloogiks Jiang Zemin, partei peasekretär ja HRV juht aastatel 1989–2002. Ta tõstis esile kolm punkti, mis pidid olema olulised sotsialismi algetapi arendamisel: (1) Hiina eripäradega sotsialistliku majanduse arendamine, mis seisneb tootmisjõudude eelisarengus ja moderniseerimises ning turumajanduse arendamises; (2) Hiina eripäradega sotsialistliku poliitika ülesehitamine, mis seisneb „riigi valitsemises seaduste järgi“, sotsialistliku demokraatia arendamises kommunistliku partei juhtimisel ja rahva saamises „oma riigi peremeesteks“; (3) Hiina eripäradega sotsialistliku kultuuri ülesehitamine, mis seisneb rahva harimises marksismi põhimõtete järgi, et juurutada temas „kõrgeid ideaale, moraalset terviklikkust, head haridust ja tugevat distsipliinitunnet ning arendada riiklikku teaduslikku ja üldrahvalikku sotsialistlikku kultuuri, mis on suunatud moderniseerimise, maailma ja tuleviku vajadustele.“ Partei programmi täiendati nende punktidega „Deng Xiaopingi teooria“ nime all, millest sai nüüd koos marksismi-leninismi ja Mao Zedongi ideedega HKP juhtdoktriin.

Teooria järgi asub Hiina alles sotsialismi ülesehitamise algaasis, mil kõige tähtsam on arendada tootlikke jõude – tööstust, põllumajandust, kaubandust –, et toota piisavalt kaupu ja luua jõukust parandamiseks inimeste elatustaset ja toomaks Hiina elanikkond välja vaesusest. Deng Xiaopingi sõnutsi:

Sotsialismi praeguse etapi põhiülesanne on tootlike jõudude arendamine. Sotsialistliku süsteemi paremust näitab lõppkokkuvõttes tootlike jõudude kiirem ja võimsam areng kui kapitalistlikus süsteemis. Nende arenedes paraneb pidevalt inimeste materiaalne ja kultuuriline elu. Üks meie puudusi pärast Rahvavabariigi loomist oli see, et me ei pööranud piisavalt tähelepanu tootlike jõudude arendamisele. Sotsialism tähendab vaesuse kaotamist. Pauperism ei ole sotsialism, veel vähem kommunism. (Deng, 1984)

Deng ei kõhelnud kasutamast sotsialismi eesmärkide selgitamisel täiesti mittekommunistlikku iidset konfutsianistlikku 'mõõduka heaolu' (hn 小康 *xiǎo kāng*) mõistet, kuhu tuleks jõuda sotsialismi algaasi lõpuks. Tollaste kommunistlike juhttegelaste arvates pidi selle ülesande täitmiseks kuluma aega 20 kuni 100 aastat.

Kui Xi Jinping 2012. aastal võimule tuli, konkretiseeris ta eesmärgi ja ajastuse ning püstitas 'kaks sajandi eesmärgi' (hn 两个一百年 *liǎng gè yī bǎi nián*). Esimene oli Hiina Kommunistliku Partei asutamise 100. aastapäev 2021. aastal, mil Hiina pidi jõudma nimetatud 'mõõduka heaolu' staadiumi. Partei juhtkirjades defineeriti seda kvantitatiivselt: sissetulek ühe elaniku kohta pidi kahekordistuma võrrelduna 2010. aastaga. Oma aastapäevakõnes kuulutas Xi Jinping eesmärgi täidetuks:

Pärast HKP XVIII kongressi [2012. aasta novembris, kui Xi sai HKP peasekretäriks – M. L.] jõudis Hiina eripäradega sotsialism uude ajastusse. Sellel uuel ajastul oleme hoidnud ja tugevdanud partei üleüldist juhtpositsiooni, /.../ toetanud ja täiustanud Hiina eripäradega sotsialismi süsteemi, moderniseerinud Hiina valitsemisüsteemi ja -võimekust, pühendunud partei reeglitepõhisele juhtimisele ja töötanud välja parteisisese määruste süsteemi. Me oleme hakkama saanud paljude suurte riskide ja väljakutsetega, täitnud esimese sajandi eesmärgi ning pannud paika strateegilised sammud teise sajandi eesmärgini jõudmiseks. Kõik need ajaloolised saavutused ja muutused parteis ja riigis on loonud tugevamad institutsioonid, tugevama materiaalse aluse ning kasvatanud vaimustust rahvusliku taassünni initsiatiiviks. (Xi, 2021)

Teine sajandi eesmärk on Hiina Rahvavabariigi asutamise 100. aastapäev 2049. aastal. Selleks ajaks peab Hiinast olema saanud „tugev, demokraatlik, tsiviliseeritud, harmooniline ja kaasaegne sotsialistlik riik.“

Vähemalt osaliselt uskusid lääne poliitikategijad naiivselt, et uue majanduspoliitika on marksismi-leninismi aeg Hiinas möödunud ja Hiina eripäradega sotsialism on uut tüüpi kapitalistlikule arenguteele asunud Hiina pelk maskeerung. See arusaam avas 2001. aastal Hiinale WTO uksed ja Hiinat hakati pidama normaalse turumajandusega riigiks. Tegemist on suurepärase näitega, kui hästi see narratiiv toimis ning kui erinevalt on seda mõistetud ja tõlgendatud Hiinas ja väljaspool Hiinat.

Hiina kommunistlik juhtkond ei ole ometi mitte kunagi varjanud, et neil pole vähimatki kavatsust marksistlik-leninlikult teelt kõrvale kalduda. Hiina eripäradega sotsialismi juurutamine tähendas sotsialismi ehitamise taktika, mitte aga põhimõtete muutmist ning HKP absoluutse võimu kindlustamist. Seda kujutati Hiina oludele ja konkreetsetele aja- ja perioodidele kohandatud marksismi-leninismina, millele iga uus juhtkond on midagi lisanud: Deng Xiaopingi teooria (1980-ndad), kolmene esindatus (Jiang Zemin, 1990-ndad), teaduslik arenguperspektiiv (Hu Jintao, 2000-ndad) ja Xi Jinpingi ideed uue ajastu Hiina eripäradega sotsialismist (2010-ndatest kuni praeguseni). Viimane sõnastati 14 punktina 2017. aastal toimunud HKP XIX kongressil, kus igakülgset rõhutatud kommunistliku partei jätkuvat juhtrolli ja Xi tugevdas oma positsiooni juhina (Goh, 2017).

Deng Xiaoping oli juba 1979. aastal välja käinud neli põhimõtet, mis ei jäta kahtlust tema eesmärgis põlistada Hiinas sotsialism: (1) sotsialistlikul arenguteel püsimine; (2) rahvademokraatliku diktatuuri püsimine; (3) HKP juhtpositsiooni püsimine; (4) Mao Zedongi ideede ja marksismi-leninismi püsimine.

Et HKP poliitikas pole midagi muutunud ja Hiina jätkab kindlalt sotsialismi kursil, tõestab näiteks ka Xi Jinpingi poolt varsti pärast võimuletulekut 2013. aasta jaanuaris HKP keskkomitee pleenumil peetud kõnes kinnitatu:

Hiina eripäradega sotsialism on sotsialism. See ei ole mingi muu „ism“. Sotsialismi teaduslikest aluspõhimõtetest ei saa loobuda, sest siis ei oleks meie süsteem enam sotsialistlik. Meie partei on algusest peale rõhutanud, et Hiina eripäradega sotsialism järgib teadusliku sotsialismi aluspõhimõtteid ja on läbi imbinud ajastule iseloomulikest Hiinapärastest joontest. Hiina eripäradega sotsialism on sotsialism, mitte mingi muu „ism“. (Greer, 2019)

4. ÜHE HIINA PÕHIMÕTE

Ühe Hiina põhimõte (hn 一個中國原則 *yī gè zhōng guó yuán zé*), ka ühe Hiina poliitika (hn 一個中國政策 *yī gè zhōng guó zhèng cè*) on narratiiv, mida HRV on välispoliitikas aastakümneid edukalt rakendanud. Selle eesmärk on sundida maailma riike ja rahvusvahelisi organisatsioone tunnustama HRV-d ainukese legitiimse Hiina riigina ja tõrjuda Taiwan (Hiina Vabariik), mida ta peab enda võõrandamatuks territooriumiks, välja rahvusvahelisest poliitikast ja diplomaatiast. Tänapäevaks on enamik maailma riike selle nõudmisega kaasa läinud ja suuresti majanduskasu huvides lasknud ennast HRV poolt mõjutada. Seega võib ühe Hiina põhimõtet pidada HRV kõige edukamaks ja toimivamaks narratiiviks. Kuigi sellel ei ole mingit alust ega põhjendust rahvusvahelise õiguse seisukohalt, on see ometi saanud reaalsel poliitiliseks normaalsuseks. 2006. aastal ajakirjale Diplomaatia antud intervjuus ütles Taiwani politoloog Cho Hui-wan: „Kõigepealt peab aru saama, et siin ei ole tegemist õigusliku küsimuse, vaid Hiina Rahvavabariigi ja enamiku maailma riikide poliitilise otsusega“ (Cho, 2006)¹. Ühe Hiina põhimõte on oma olemuselt ühtaegu nii süsteeminarratiiv kui ka identiteedinarratiiv.

HRV välispoliitika ühes alusdokumendis „Teiste riikidega diplomaatiliste suhete loomist reguleerivad põhimõtted“ on ühe Hiina põhimõte sõnastatud käsulause ja vältimatu eeltingimusena kõikidele riikidele, kes soovivad HRV-ga diplomaatilisi suhteid sõlmida:

Maailmas on ainult üks Hiina. Taiwani provints on Hiina Rahvavabariigi territooriumi lahutamatu osa. Iga riik, kes soovib luua Hiinaga diplomaatilisi suhteid, peab näitama valmisolekut katkestada kõik diplomaatilised suhted Taiwani ametivõimudega ja tunnustama HRV valitsust Hiina ainsa seadusliku valitsusena. Hiina valitsus ei luba kunagi ühelgi riigil järgida „kahe Hiina“ või „üks Hiina, üks Taiwan“ põhimõtet. Samuti ei luba ta Hiinaga ametlikes diplomaatilistes suhetes olevatel riikidel astuda ühtegi sammu mis tahes vormis ametlike suhete loomiseks Taiwani ametivõimudega. (Principles Governing the Establishment of Diplomatic Relations with Other Countries)

¹ Taiwani õiguslikku seisundit on põhjalikult käsitletud töös Chen & Reisman, 1972.

Siit ilmneb, et ühe Hiina põhimõte on lahutamatu seotud nn Taiwani küsimusega. HRV ametliku doktriini järgi ei saa Taiwan (ametlikult Hiina Vabariik) olla omaette riik, sest see peab kuuluma HRV koosseisu ja varem või hiljem sellega ka liidetakse ehk taasühendatakse.² Taiwan (Hiina Vabariik) ei saa olla riikidevahelise suhtluse subjekt. Ükski riik, kes soovib pidada diplomaatilisi suhteid HRV-ga, ei tohi olla ametlikes suhetes Hiina Vabariigiga. Ühe tunnustamine välistab teise tunnustamise. Neid kategoorilisi nõudeid järgides tunnustab HRV-d ja seega ka ühe Hiina põhimõtet 178 riiki, Hiina Vabariiki aga vaid 13 Kes- ja Lõuna-Ameerika, Okeania ja Aafrika väikeriiki ning Püha Tool. Taiwani tunnustavate riikide arv on pidevalt vähenenud. HRV nõudel ei tohi Taiwan / Hiina Vabariik kuuluda ÜRO-sse ega oma nime all ka ühtegi teise rahvusvahelisse organisatsiooni. Kurikuulus kaanus on näiteks Taiwani tõrjumine HRV nõudel Maailma Terviseorganisatsioonist (WHO), mis on 21. sajandil maailma tabanud pandeemiatega (SARS ja COVID-19) tingimustes osutunud märkimisväärseks takistuseks nendega võitlemisel Ida-Aasia regioonis.

Nõnda on riikidevahelises suhtluses kujunenud kurioosne ja pretsedenditu olukord, kus üks riik – HRV –, saanud ÜRO-lt mandaadi olla Hiina rahva ainsaks tunnustatud esindajaks rahvusvahelises poliitikas, on muutnud ühe Hiina põhimõtte valitsustele kohustuslikuks ja saavutanud teise riigi – Hiina Vabariigi (Taiwani) – jätmise diplomaatilisse isolatsiooni. Taiwan, 23,5-miljonilise rahvaarvuga riik, millel on demokraatlikel alustel toimiv valitsus, täielik kontroll oma territooriumi ja ressursside üle, elujõuline majandus ja tugevad kaitsejõud ning kaubandus- ja konsulaarsuhted teiste riikidega, on jäetud rahvusvahelisest kogukonnast praktiliselt välja vaid seetõttu, et üks selle liikmetest seda nõuab.³ Nõudjaks ja oma tahte pealesurujaks on maailma üks autoritaarsemaid režiime, isolatsioonis aga üks demokraatia lipulaevu nii Aasias kui ka kogu maailmas.⁴ Kõik see toimub demokraatlike riikide vaikival nõusolekul.

² Sellisena on Taiwani staatus märgitud isegi HRV põhiseaduses, mille 1982. aastal täiendatud versiooni preambulis seisab: „Taiwan on osa Hiina Rahvavabariigi pühast territooriumist. Kogu Hiina rahva, sealhulgas Taiwani kaasmaalaste ülim kohustus on täita see suur ülesanne, milleks on kodumaa taasühendamine.“ (Constitution of the People’s Republic of China, 1982) Samas, HRV „püha territooriumi“ geograafilises mõttes põhiseadus ei määratle; ainus vihje on Taiwanile. Huvitav on veel märkida, et kogu põhiseaduse tekstis ei esine ühtegi teist geograafilist nime, välja arvatud kõige viimases, 138. lõigus, mis ütleb: „Hiina Rahvavabariigi pealinn on Peking.“

³ Oma rahvaarvu poolest oleks Taiwan ÜRO liikmesriikide ülemises neljandikus ning see ületab maailmaorganisatsiooni 49 kõige väiksema elanikkonnaga liikmeliikmesriikide summaarse rahvaarvu. Taiwani sissetulek elaniku kohta 2021. aastal oli 32 123 USD; väliskaubanduse kogumahult on ta on maailmas 16. ja SKT järgi 17. kohal; Taiwan on USA kuues kaubanduspartner; välisvaluutareservide hulga poolest on ta maailmas viiendal ning IT ja sellega seotud tööstusharude poolest kolmandal kohal. Nende ja paljude teiste näitajate poolest on Taiwan selgelt suuteline ja valmis täitma kõiki ÜRO põhikirjast tulenevaid kohustusi.

⁴ Mõttekoja Freedom House aruande „Freedom in the World 2021“ kohaselt kuulub HRV 210 jälgitava riigi ja territooriumi seas kategooriasse „mittevabad“ koguskoori ja staatuse indeksiga 9 punkti 100-st võimalikust. Sellega kuulub ta samasse rühma selliste riikidega nagu Valgevene, Ekvatoriaal-Gui-

Kuigi ühe Hiina doktriin kasvas välja arengust Hiinas pärast teist maailmasõda, on selle eellugu kaugemas ajaloos. Selle mõistmiseks on vaja teada olulisemaid momente, mis on kujundanud Taiwani iseseisvaks, Hiinast erineva identiteediga ühiskonnaks, toimides tänapäeval *de facto* riigina ja omades kõiki riigi tunnuseid. (Vt Cho, 2006) Näha nn Taiwani küsimuse põhjust pelgalt riigi lahkulöömises Hiina kodusõja tulemusel 1940-ndate lõpus on pooltõde, ohtlik lihtsustus, mida HRV levitatavate narratiivide mõjul paraku sageli tehakse.

Taiwani puhul on tõene pool see, et alates 1940-ndate lõpust on saar tõesti Hiinast eraldi üksus, *de facto* sõltumatu riik. Moonutatud tõde ehk vale on aga Taiwani väitmine põliseks ja võõrandamatuks Hiina alaks. Taiwan on täpselt sama palju põline Hiina ala, kui näiteks Eesti on põline Vene ala. Populaarsetes käsitlustes algab taustainfo aga pea alati umbes nii: „Taiwan, 1949. aastal Hiinast lahku lõõnud provints...” Kui see pole otsene kommunistliku Hiina propaganda mõju ja võimendus, siis mis see on? Sest ajaloolise tõe seisukohalt pole mingit lahkulöömist kunagi toimunud. (Läänemets, 2020)

Kuni 17. sajandi keskpaigani ei olnud Taiwanil märkimisväärseid sidemeid Hiina varasemate keisririikidega ega püsivat hiina elanikkonda.⁵ Ka ei olnud Hiinal huvi saart koloniseerida. Varasemates Hiina kroonikates leidub vaid harvu vihjeid selle olemasolust. Saare koloniseerimist alustasid hoopis eurooplased. Edukaimateks neist osutasid hollandlased, kes hoidsid seal tugipunkti mõnekümne aasta jooksul. Sel ajal algas ka mõningane hiinlaste immigratsioon saarele Kagu-Hiina Fujiani provintsist, kuna kolonisaatorid vajasisid istandustesse tööjõudu. Hollandlaste võimu lõpetas 1662. aastal saarele saabunud suur hiinlaste ekspeditsioon mandrilt, hiljuti Hiinasse tunginud ja seal võimu võtnud mandžude (Qingi dünastia) vastu võidelnud kukutatud Mingi dünastia viimased poolehoidjad. Nad jäid saart kontrollima sajandi lõpuni, kuni Taiwani vallutas Qingi sõjavägi ja see annekteeriti keisririigi koosseisu. Samal ajal algas ka massilisem hiinlaste ümberasumine mandrilt. Hiina provintsi staatuse sai Taiwan alles 1885. aastal. Kümme aastat hiljem loobus Qingi valitsus esimese Hiina-Jaapani sõja järel Shimonoseki rahulepinguga õigustest Taiwanile Jaapani kasuks *in perpetuity* ehk 'igaveseks'. (Treaty of Shimonoseki, 1895)

20. sajandi esimesel poolel jäi Taiwan Jaapani keisririigi osana kõrvale kõikidest võimuvõitlustest ja riigikorra vahetustest Mandri-Hiinas. Poole sajandi jooksul taiwanlaste seas toimunud ühiskondlike protsesside olemuse võtab kokku ajaloolane Gary Davison:

nea, Eritrea, Haiti, Laos, Somaalia, Usbekistan, Vietnam ja Zimbabwe. Taiwan kuulub „vabade“ riikide rühma koguskoori ja staatuse indeksiga 94. Aasias kuuluvad temaga samasse rühma ainult Jaapan, Mongoolia ja Lõuna-Korea indeksiga vastavalt 96, 84 ja 83. (Freedom House, 2021)

⁵ Taiwani pärismaalased, kes elavad seal tuhandeid aastaid ja keda on praegu umbes pool miljonit (veidi üle 2% elanikkonnast) kuuluvad malai-polüneesia rahvaste hulka.

Mandrist ära lõigatud Taiwani rahvas otsis kirjandus-, kunsti- ja muudes kultuurivaldkondades oma identiteeti, mida tuli paratamatult määratleda jaapanlaste kontrollitud koloniaalkontekstis. Märkimisväärne on see, et identiteediotsingute eesliinil olijatelt on vähe tõendeid igatsusest Mandri-Hiinaga taasühinemise järele. Nende peamine püüdlus oli Taiwani omavalitsus ja kultuuriline ühtsus Jaapani keisririigi laiemas kontekstis. (Davison, 2003, p. 123)

Jaapani lüüasaamine teises maailmasõjas lõi senised jõuvahekorrad segi ja sünnitas Taiwani küsimuse uues, sõja võitnud suurriikide tahte kontekstis. 1943. aasta lõpus üllitatud Kairo deklaratsiooniga leppisid USA, Ühendkuningriigi ja Hiina Vabariigi juhid kokku saare ülemineku viimase kontrolli alla:

Nende [st kolme nimetatud suurriigi – M. L.] eesmärk on, et Jaapan loobuks kõikidest Vaikse ookeani saartest, mille ta on vallutanud või okupeerinud alates esimese maailmasõja algusest 1914. aastal ja et kõik territooriumid, mille Jaapan on hiinlastelt varastanud, nagu Mandžuuria, Formosa ja Penghu saarestik, antakse tagasi Hiina Vabariigile. (Cairo Declaration, 1943)

Seda kinnitati hiljem veel mitme muu leppega. Hiina Vabariik hõivas Taiwani 1945. aasta oktoobris ning sai samal aastal võitjariigina koha ÜRO julgeolekunõukogus. Taiwanlased võtsid aga olukorda uue okupatsioonina, seal puhkesid massirahutused, millele valitsus vastas julmade repressioonide ja sõjaseisukorra kehtestamisega, mis jäi kehtima 1987. aastani.

Olukorda komplitseeris puhkenud Hiina kodusõda ja kommunistide võit ning Hiina Rahvavabariigi väljakuulutamine 1949. aastal. Taiwan ja mõned väikesaared jäid ainukesel territooriumina Hiina Vabariigi kontrolli alla, seega jäi viimase järjepidevus nii *de facto* kui ka *de iure* edasi kestma, samuti ÜRO liikmelisus. Kuid kumbki Hiina riik ei aktsepteerinud teise olemasolu. HRV ambitsioon oli algusest peale vallutada Taiwan ja viia lõpule Hiina ühendamise Qingi keisririigi piirides. Hiina Vabariigi ambitsioon oli, kasutades Taiwani ajutise platsdarmina, vallutada tagasi Mandri-Hiina ja taastada oma võim kogu Hiina territooriumil. Viimast toetas USA. HRV hakkas aga nn sotsialismileeri ja kolonialismist vabanenud kolmanda maailma uute riikide toel üles ehitama oma diplomaatilist võrgustikku. Sellega leidis ühe Hiina põhimõtte kinnitust mõlemalt poolt, kuigi eri positsioonidelt.

Pöördepunkt saabus 1970-ndate algul. 25. oktoobril 1971 hääletas ÜRO peaassamblee häälteenamusega ajaloolise resolutsiooni nr 2758 poolt, mis andis õiguse Hiinat maailmaorganisatsioonis esindada HRV-le ja viskas Hiina Vabariigi sealt lihtsalt välja:

[Peaassamblee] /.../ otsustab taastada Hiina Rahvavabariigile kõik tema õigused ja tunnustada tema valitsuse esindajaid Hiina ainsate seaduslike esindajatena ÜRO juures ning saata Chiang Kai-sheki esindajad viivitamatult välja kohalt, mille nad olid ebaseaduslikult

hõivanud Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis ja kõigis sellega seotud organisatsioonides. (Resolution, 1971)

Hämmastaval kombel leidis HRV tollase truu liitlase Albaania esitatud sõnastus enamus heakskiidu, kuigi oli selges vastuolus tegelikkusega. Esiteks ei saanud HRV-le mingit kohta ÜRO-s taastada, sest tal polnud seda seal kunagi varem olnud, ning teiseks, kuidas sai tunnistada, et Hiina Vabariigi, ÜRO asutajaliikme esindatus oli ebaseaduslik. Tähelepanuväärne on veel, et kahe alternatiivse resolutsiooni teksti, millest ühe järgi oleksid nii HRV kui ka HV saanud ÜRO-s esindatuse („kaks Hiinat“) ning teise järgi oleks HRV saanud Hiina esindajaks ja Taiwan ÜRO liikmeks Taiwani nime all („üks Hiina“, „üks Taiwan“) ei võetud üldse arutuselegi. Sellega oli ühe Hiina põhimõtte HRV versiooni pandora laegas avatud ja see alustas oma võidukäiku maailmapoliitikas.

Taiwani ajalehe The Liberty Times 2. novembri 2021 juhtkiri ajaloolise resolutsiooni vastuvõtmise 50. aastapäeva puhul võtab selle kentsaka, kuid kestva pretsedendi kokku nõnda:

Rahvusvahelise õiguse seisukohalt on resolutsioon nr 2758 konsensuslik ega ole kuidagi õiguslikult siduv. Selle tõlgendamine ja rakendamine sõltub iga riigi välispoliitikast ning valitsuse ja kodanike arvamusest. Hiina on fabritseerinud resolutsioonile õigusliku aluse, laiendanud selle tõlgendamist ja kohaldamist ning „smugeldanud“ selle ÜRO süsteemi, selle allasutustesse ja sekretariaati, nõudes, et kõiki Taiwanit puudutavaid küsimusi käsitletaks „ühe Hiina“ põhimõtet järgides. (The Liberty Times, 2021)

ÜRO resolutsioonile sekundeeris mõni kuu hiljem USA ja HRV esimesel tippkohtumisel Hiinas allkirjastatud suhete normaliseerimise kokkulepe, mis on tuntud Shanghai kommünikee nime all. Toonase riigisekretäri Henry Kissingeri saladuskatte all algatatud kahe suurriigi lähenemise avaakordis kõlas USA seisukoht järgmiselt:

USA tunnistas, et kõik hiinlased mõlemal pool Taiwani väina on seisukohal, et on vaid üks Hiina ja Taiwan on Hiina osa. USA valitsus ei vaidlusta seda seisukohta. Ta kinnitab veel kord oma huvi Taiwani küsimuse rahumeelse lahendamise vastu hiinlaste endi poolt. (Shanghai Communiqué, 1972)

Sellega tunnistati nn Taiwani küsimus Hiina siseasjaks, mis oli vesi HRV veskile oma monopoolse välispoliitika ajamisel.

Kissingerist sai nõnda ühe Hiina põhimõtte põlistamise „ämmaemand“. Ta tunnistas ka aastakümneid hiljem oma tugevat Hiina-sentimenti ja ilmeksimatust: „Hiina ei näe end mitte tõusva, vaid naasva võimuna /.../ Ta ei näe tugeva Hiina väljavaadet, mis avaldab mõju majanduse, kultuuri, poliitika ja sõjanduse valdkondades, ebaloomuliku väljakutsena maailmakorrale, vaid pigem tagasipöördumisena normaalse asjade seisu juurde“ (Kissinger, 2012, p. 546).

USA eeskujul hakkasid ka teised lääneriigid seadma sisse ametlikke suhteid HRV-ga, nõustudes ühe Hiina põhimõttega. USA jõudis diplomaatiliste suhete sõlmimiseni ise alles 1979. aastal, kinnitades vastavas ühisdeklaratsioonis: „Ameerika Ühendriikide valitsus tunnistab Hiina seisukohta, et on ainult üks Hiina ja Taiwan on Hiina osa“ (Joint Communiqué, 1979). Samas lõi USA suhete jätkamiseks Taiwaniga eri seaduse Taiwanisuhete akti nimelise dokumendi kujul (Taiwan Relations Act, 1979).

HRV on oma doktriini Taiwanisuhetes esitanud kolmes nn valges paberis, vastavalt 1993., 2000. ja kõige viimati 2022. aastal (White paper, 1993; White paper, 2000; White paper, 2022). Kõikide nende põhisõnum on sama, kuid igaüks neist peegeldab sõnastuse ja rõhuasetusega teatud määral oma aega, kuna on tõukunud HRV–Taiwanisuhete ajastuspetsiifilistest sündmustest ja olukordadest. Neis kinnitatakse Taiwanis Hiina „emamaaga“ taasühendamise paratamatust ja lubatakse seda teha „üks riik, kaks süsteemi“ põhimõttel, mis tagaks Taiwanile ulatusliku autonoomia ja territoriumi sisemise süsteemi jätkamise, nagu see pidi olema ka Hongkongi ja Macau puhul. Nagu me teame viimaste aastate sündmustest, ei ole HRV esimese puhul seda pidanud, mis on suurendanud nii Taiwanisuhete resolutsiooni vastuseisu kui ka avaliku arvamuse skepsist.

Lisaks valgetele paberitele tuleb viidata HRV-s 2005. aastal vastuvõetud nn eraldumisvastasele seadusele, mis sätestab riigi õiguse kasutada sõjalist jõudu Taiwanis vastu, kui viimase valitsus peaks ametlikult iseseisvuse välja kuulutama:

Juhul, kui „Taiwanis iseseisvust“ nõudvad separatistlikud jõud peaksid mistahes nime all või mistahes viisil põhjustama Taiwanis Hiinast eraldumise või kui peaksid aset leidma olulised intsidendid, millega kaasneb Taiwanis eraldumine Hiinast või kui rahumeelse taasühendamise võimalused peaksid olema täielikult ammendatud, rakendab riik Hiina suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse kaitsmiseks mitterahumeelseid vahendeid ja muid vajalikke meetmeid. (Anti-Secession Law, 2005)

HRV agressiivne välispoliitika on viinud viimastel aastatel lääneriikide seas ühe Hiina põhimõtte toimekindluse kahtluse alla seadmisele ja teede otsimisele tugevdamiseks poliitilisi sidemeid Taiwaniga. Pärast aastakümnete pikkust võidukäiku hakkab see narratiiv näitama murenemise märke.

5. HIINA RAHVA SUUR TAASSÜND

Hiina rahva suur taassünd (hn 中華民族偉大復興 *zhōng huá mín zú wěi dà fù xīng*) on olnud HRV domineeriv narratiiv viimase kümnendi jooksul. Xi Jinping käivitas selle vahetult pärast võimuletulekut 2012. aastal ja sellest on saanud tema poliitilise prog-

rammi üks peamisi kaubamärke. See moodustab raamloosungi „Hiina unistus“ (hn 中國夢 *zhōng guó mèng*) poliitilise sisu ja on seotud 2017. aastal HKP XIX kongressil välja käidud Xi Jinpingi nn uue ajastu (hn 新時代 *xīn shí dài*) kontseptsiooni ja Xi Jinpingi ideede (hn 習近平思想 *xí jìn píng sī xiǎng*) kui partei juhtideoloogia viimase lisandusega. (Vt McCahill, 2017) Hiina unistus ise on üsna ebamäärane väljend, mille üle ometi laialdaselt arutletakse erinevatest vaatenurkadest nii Hiina kui ka lääne akadeemilistes diskursustes alates sotsioloogilistest uurimustest hiinlaste hoiakute, ootuste ja väärtushinnangute kohta kuni ülimalt politiseeritud ideoloogiliste kontseptsioonideni, mis väljendavad HKP poliitilisi eesmärke.

Hiina rahva suur taassünd liigitub kindlasti eelkõige identiteedinarratiivide hulka, kuid tal on ka süsteeminarratiivi tunnused.

Narratiivi juured ulatuvad tagasi iidsesse ettekujutusse ideaalsest minevikust, mille üle valitsejad ja mõttetargad rahutuste ja allakäigu ajastutel mõtisklesid ja arutlesid ning tegid plaane selle taastamiseks. „Tagasi muistsesse“ (hn 復古 *fù gǔ*) on olnud konfutsianistlike riigiuuenduste alusmõte läbi aegade, mida kandis unistus täiuslikust minevikust, muistses nn kuldajastust, mil taevaalust valitsesid targad pühak-kuningad ja ühiskonnas toimis suur harmoonia. HKP püstitatud Hiina rahva suure taassünni eesmärk lähtub samast loogikast: Hiinat tuleb uuendada, tuleb taastada positsioon ja võim, mis tal kunagi on olnud. Hüüdlause viimane osa (hn 復興 *fù xīng*) tähendabki sõna-sõnalt 'taastada öitseng'.

Teisest küljest on Hiina unistus kui Hiina rahva avaliku arvamuse ja ootuste kompleks kujundatud nn Ameerika unistuse (ingl *American dream*) eeskujul. Seda aspekti on laialdaselt uurinud lääne, peamiselt Ameerika sotsioloogid ja politoloogid ning ka Hiinas endas on seda tähelepanelikult jälgitud ja analüüsitud. Seega tugineb Hiina unistus kui Xi Jinpingi ajastu poliitiline juhtkiri, millele antakse sisu Hiina rahva suure taassünni loo kaudu, mõlemale, nii sügavalt traditsioonilisele Hiina kunagise suuruse ja hiilguse taastamise vaatele kui ka tänapäeva inimeste unistusele jõukusest, heast elust ja uhkusest olla hiinlane.

Hiina rahva suure taassünni lool on mitu aspekti. Esimene on sotsialismi-idee paikapidavuse ja kommunistliku partei juhirolli tunnistamine. HKP ametlikud juhtkirjad esitavad Hiina unistust Hiina eripäradega sotsialismi põhiolemusena, mida Hiina rahvas suudab ellu viia ainult HKP juhtimisel marksismi-leninismi järgides. Eespool tsiteeritud HKP 100. aastapäeva kõnes ütles Xi Jinping:

Me peame jätkama marksismi kohaldamist Hiina kontekstiga. Marksism on põhiideoloogia, millele meie partei ja riik on rajatud; see on partei hing ja lipp, mille all ta edasi liigub. HKP toetub marksismi põhitõdedele ja põhimõttele otsida tõde faktidest. Hiina tegelike olude

põhjal oleme välja töötanud selge arusaamise tänapäeva suundumustest, haaranud initsiatiivi ajaloos ja teinud põhjanevaid avastusi. Oleme seega suutnud jätkuvalt kohandada marksismi Hiina konteksti ja meie aja vajadustega ning juhtida hiina rahvast meie suure sotsiaalse revolutsiooni edasiviimisel. Põhimõtteliselt seisneb meie partei võimekus ja Hiina eripäradega sotsialismi tugevus just marksismi toimimises. (Xi, 2021)

Teine on lääne väärtuste terav kriitika ja neile vastandumine. See tendents on läbivalt sümptomaatiline praegusele HKP poliitilisele kursile ja kommunistliku ideoloogia järgi toetab Hiina unistuse täitumist. Läänevastase hoiaku näiteks on „seitse [teemat], millest ei tohi rääkida“ (hn 七個不要講 *qī gè bù yào jiǎng*), Xi Jinpingi esimesel ametiaastal (2013) välja antud tabude nimekiri, mille üle arutamine eriti ülikoolides ja ajakirjanduses on keelatud. Need teemad on universaalsed väärtused, ajakirjandusvabadus, kodanikuühiskond, kodanikuõigused, HKP ajaloos tehtud vead, nn semukapitalism (ingl *crony capitalism*) ja õigusemõistmise sõltumatus (Lam, 2013).

Kolmas aspekt on Hiina majanduse arendamine, et tõusta maailma esimajanduseks, kõige jõukamaks ja mõjukamaks riigiks. See eesmärk on lähedal täitumisele, sest Hiina on majanduse kogumahult maailma riikide seas juba teisel kohal ning maailmamajanduse toimimine sõltub vastastikku seotud tarneahelate kaudu suurel määral Hiina majanduse käekäigust. Majanduslik aspekt hõlmab ka hiinlaste elatustaset, mis on Xi juhtimise ajal kõvasti paranenud ja jõudnud partei retoorika järgi mõõduka heaolu (hn *xiaokang*) tasemele.

Neljas on sõjaline aspekt. Hiina on kasvanud Ida-Aasia ja Vaikse ookeani piirkonna regionaalseks sõjaliseks suurjõuks, olles aasta-aastalt üha enesekindlam ja agressiivsem. See tekitab tõsist muret USA-le ja tema liitlastele, samuti Indiale, sundides neid võtma kasutusele vastumeetmeid. Olukord regioonis on jõudnud võidurelvastumise ja külma sõja mõõtmeni. HKP sõjaliste ambitsioonide väljenduse näiteks on väljavõte esimees Xi aastapäevakõnest (Xi, 2021):

Eelseisval teekonnal peame täielikult rakendama parteilist mõtteviisi sõjaväe tugevdamiseks uuel ajastul, samuti oma sõjalist strateegiat uueks ajastuks. Me peame säilitama partei absoluutse juhtimise rahva relvajõude üle ja järgima Hiina sõjalise arengu teed. Rakendame kõikehõlmavaid meetmeid relvajõudude poliitilise lojaalsuse suurendamiseks, nende tugevdamiseks reformide, tehnoloogia ja pädeva personali koolitamise kaudu ning nende juhtimiseks vastavalt seadustele. Tõstame oma rahva relvajõud vastavaks maailma standarditele, et me valdaksime suuremat suutlikkust ja usaldusväärsemaid vahendeid oma riikliku suveräänsuse, julgeoleku ja arenguhuvide kaitsmisel.

Viies aspekt on Hiina võimekuse ja autoriteedi kasv rahvusvahelises poliitikas – diplomaatias ja rahvusvahelistes organisatsioonides. Hiina jõupingutuste eesmärk on saada kõigi poolt tunnustatud maailma liidriks ja tõugata sellelt positsioonilt USA.

Kombineeritud targa jõu (ingl *smart power*) rakendusega on ta olnud sellel teel üsna edukas, hõivates juhtpositsioonid mitmes ÜRO allasutuses ja kasutades neid tõhusalt riiklikes huvides.⁶ Oluline valdkond HRV tegevuses rahvusvahelistes organisatsioonides on Hiina väärtussüsteemi propageerimine ja selle paremuse tõestamine ülalkirjeldatud algatuse „inimkond kui ühise saatusega kogukond“ kujul. See on peamine väljund, mida Hiina praegu kõigi oma pehme jõu vahendite ja võimekuste kaudu levitab.

Kuues aspekt, mis jääb Hiina rahva suure taassünni diskursuses sageli tähelepanuta, on etniline ehk rahvuslik aspekt. Hiinakeelne 民族 *mín zú* tõlgitakse inglise keelde enamasti sõnaga *nation*, mis on mõnevõrra eksitav, sest sõna tähendus on inglise keeles pigem *people, nationality, ethnic group*, eesti keeles 'rahvus'. Xi Jinpingi rahvuspoliitika on ainulise ja ühtse hiina *rahvuse* kujundamine üks keskseid teemasid. See näeb ette rahvusvähemuste sulandumise suure hiina rahvasse, mis loomulikult tähendab hani keele ja hiina kultuuri omaksõtmist, seega kõikide impeeriumi kuuluvate mittehiina rahvaste assimileerimist ehk hiinastamist. See on midagi sarnast Nõukogude Liidus omal ajal rakendatud kavaga uue etnilise koosluse – venekeelse nõukogude rahva – kujundamiseks suure vene rahva baasil. Hiinas rakendatavaid drastilisi hiinastamise ning mittehiina rahvaste repressioonide ja rahvuskultuuride allasurumise meetmeid vaadeldakse mõnede lääne inimõigusorganisatsioonide poolt kultuurigenotsiidina (vt nt The Uyghur Genocide, 2021). Hiljutine ÜRO inimõiguste ülemkomissari ameti (ingl Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, OHCHR) raport (OHCHR Assessment, 2022) tõstab samuti esile inimõiguste ränka rikkumist Hiina Xinjiaangi Uiguuri autonoomses regioonis terrorismi ja ekstremismi vastu võitlemise sildi all, mida on määratletav inimsusevastase kuriteona.

Hiina rahva suure taassünni eesmärkide täitmiseks on HRV valitsus käivitanud mitmeid hiigelpprogramme, nagu Made in China 2025 (hn 中國製造 2025 *zhōng guó zhì zào 2025*) Hiina tootmise ja ekspordi tugevdamiseks, tee ja vöö algatus (hn 一帶一路 *yī dài yī lù*, ingl Belt and Road Initiative) Hiina majandusvõimu kehtestamiseks transporditaristute rajamise ja finantseerimise teel teistesse maadesse nn suurriigi diplomaatia (hn 大國外交 *dà guó wài jiāo*) strateegia raames ning sõjalise ja tsiviiltootmise sulandamine (hn 軍民融合 *jūn mín róng hé*, ingl Military-civil Fusion) Hiina sõjatõus-tuskompleksi väljaarendamiseks ja Rahvavabastusarmee võimekuse tõstmiseks.

Xi Jinpingi kuulutatud n-ö uuel ajastul peab Hiina jõudma rahvusvahelises poliitikas lähemale keskpunktile. Alternatiivina lääne demokraatiale esitletakse Hiinat justkui uut võimalust teistele riikidele, andes maailma probleemidele „Hiina lahenduse“.

⁶ Seda teemat käsitletakse põhjalikumalt Märt Läänemetsa ja Vladimir Sazonovi hetkel veel avaldamata eriuurimuses „Hiina Rahvavabariigi ja Venemaa Föderatsiooni tegevus rahvusvahelistes organisatsioonides ja selle mõju Eestile.“

Lääne kriitikud leiavad, et esimees Xi Hiina unistust võib võtta kui aja tagasikerimist nn kangelaste kultuse poliitikasse. Ta nõuab suuremat ustavust parteile ja on loonud enda ümber isikukultuse, mis meenutab HKP varasema juhi Mao Zedongi oma. Xi eesmärk on säilitada praegune sisepoliitiline kord – kommunistliku partei ainuvõim –, saada tagasi „kaotatud territoorium“ (Taiwan), saada suurimaks majandusjõuks maailmas ning suurendada jõuliselt sõjalist kohalolekut Aasias ja Vaikse ookeani regioonis. Xi autokraatlikku Hiinat tahetakse lasta paista parema ja edukama alternatiivina demokraatlikule maailmakorrale, mida põlastatakse kui jätkusuutmatut ja valitsemisvõimetut. BBC endine Hiina toimetaja Carrie Gracy võttis juba 2014. aastal Hiina püüdlused ironiliselt kokku väitega: „Hiina unistuse poliitika ei ole midagi muud, kui autoritaarsuse taassünd.“ (Gracy, 2014)

KOKKUVÕTE

Hiina Rahvavabariigi ja seda juhtiva Hiina Kommunistliku Partei välispoliitika peasuund saada maailma juhtivaks suurvõimuks on saanud ilmselgeks. HRV eesmärk ei ole ei vähem ega rohkem kui asendada viimased aastakümned USA juhtimisel püsinud liberaal-demokraatlik maailmakord (ld *Pax Americana*) Hiina korraga (ld *Pax Sinica*). Hiina poliitilise süsteemi autoritaarse olemuse tõttu nähakse seda läänes õigustatult eksistentsiaalse julgeolekuohuna kõigile lääne alliansi riikidele ja rahvastele. Lootused ja ootused, et Hiina majanduse ülesehitamise ja integreerimise kaudu maailmajandusse, kuhu lääneriigid on tohutult panustanud, muutub ka Hiina poliitika, mis võimaldab lõimida ta sujuvalt praegusesse rahvusvaheliste suhete süsteemi, on läbi kukkunud. HRV ei ole oma poliitilist suunda muutnud ja majanduse tugevnedes on kasvanud tema autoritaarsed ja agressiivsed püüdlused. Seega ei jää lääne alliansil üle muud, kui muuta oma poliitikaid Hiina suhtes ning kohaldada vastumeetmeid HRV maailmavallutuslike ambitsioonide peatamiseks.

Need meetmed saavad olla seda edukamad, mida paremini me Hiinat kui konkurenti, rivaali või ka potentsiaalset vastast tunneme ja tema poliitikaid läbi näeme. See algab Hiina lugude ehk narratiivide mõistmisest, mis suuresti kujundavad meie suhtumist temasse. Nagu artikli algul öeldud, on riikide ja alliansside võitlus mõjuvõimu pärast maailmas võitlus narratiivide vahel: kelle lood on atraktiivsemad, kes oskab neid paremini esitada ja rakendada oma poliitika teenistusse, kes paneb teisi oma narratiive uskuma ja nende järgi toimima, ongi võitja. Hiina on seda osanud ja tema senine edu seisneb just narratiivide oskuslikus kasutamises. Lääne valearvestused ja nüüdne ehmatahvatav äratundmine on põhjustatud sellest, et Hiina lugusid on usutud ja oma poliitikaid kujundatud nende järgi. Kui me loome endale võimekuse näha lugude

taha, hajutada nende näiliku tõepärasuse ja suhtuda neisse kriitiliselt, on see aluseks arendada võimekust vähendamaks agressiivsest suurriigist lähtuvaid julgeolekuohte. Üheks selle võimekuse osaks on muidugi luua ja levitada oma lugusid ning veenda teisi, sh hiinlasi, neid uskuma ja tõsiselt võtma.

Artikkel püüab anda esialgse teekaardi Hiina strateegiliste narratiivide tundmaõppimiseks.

MÄRT LÄÄNEMETS

Sisekaitseakadeemia, sisejulgeoleku instituudi teadur

E-post: mart.laanemets@sisekaitse.ee

Märt Läänemets omandas doktorikraadi (PhD) ajaloos Tartu Ülikoolis 2009. aastal. Ta on töötanud samas teaduri ja õppejõuna, olnud mitmete uurimisprojektide juht ning uute õppekavade arendaja. Läänemetsa uurimisvaldkonnad on Hiina kultuur ja ajalugu ning Hiina tänapäeva poliitika ja mõjutustegevus. Ta on avaldanud üle 50 teaduspublikatsiooni ning hulgaliselt publitsistikat ja tõlkeid ning olnud mitmekümne erialaraamatu toimetaja.

KASUTATUD ALLIKAD

- Anti-Secession Law, 2005. Anti-Secession Law Adopted by NPC, March 14, 2005. *USC US-China Institute*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://china.usc.edu/anti-secession-law-adopted-npc-march-14-2005> [Kasutatud 29.08.2022].
- Cairo Declaration, 1943. Cairo Conference, 22–26 November 1943. *Taiwan Documents Project*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.taiwandocuments.org/cairo.htm> [Kasutatud 29.08.2022].
- Callahan, W. A., 2013. *China Dreams: 20 Visions of the Future*. New York: Oxford University Press.
- Chen, L. & Reisman, W. M., 1972. Who Owns Taiwan: A Search for International Title. *The Yale Law Journal*, 81(4), pp. 599–671. [Võrgumaterjal] Leitav: https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1867&context=fac_articles_chapters [Kasutatud 29.08.2022].
- Cho, H.-W., 2006. Taiwan ja Hiina: diplomaatia on ainus lahendus. (Intervjueerija Märt Läänemets.) *Diplomaatia*, nr 34, juuli 2006. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://diplomaatia.ee/taiwan-ja-hiina-diplomaatia-on-ainus-lahendus/> [Kasutatud 29.08.2022].
- Constitution of the People's Republic of China, 1982. Constitution of the People's Republic of China, Adopted on December 4, 1982. *People's Daily Online*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://english.peopledaily.com.cn/constitution/constitution.html> [Kasutatud 29.08.2022].
- Davison, G. M., 2003. *A Short History of Taiwan. The Case for Independence*. Westport et al.: Praeger.
- Deng, X., 1984. Socialism with Chinese Characteristics. *New Learning*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://newlearningonline.com/new-learning/chapter-4/deng-xiao-ping-socialism-with-chinese-characteristics> [Kasutatud 29.08.2022].
- Feng, J., 2021. Chinese "Tianxia" Empire's continuity and nationalism: An exploration into the sense-making system of imperial China and Europe. *Academia Letters*, July 2021, Article 1713, p. 4. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://doi.org/10.20935/AL1713> [Kasutatud 29.08.2022].
- Freedom House, 2021. *Freedom House Scores: Countries and Territories*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores> [Kasutatud 29.08.2022].
- Goh, S. N., 2017. 19th Party Congress: Xi Jinping outlines new thought on socialism with Chinese traits. *The Strait Times*, October 18, 2017. [Võrgumaterjal] Leitav:

- <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/19th-party-congress-xi-jinping-outlines-new-thought-on-socialism-with-chinese-traits> [Kasutatud 29.08.2022].
- Gracy, C., 2014. The credo: Great rejuvenation of the Chinese nation. *BBC News*, November 7, 2014. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-29788802#:~:text=This%20is%20exactly%20what%20Xi%20Jinping%20means%20by,on%20the%20resilience%20and%20flexibility%20of%20its%20politics> [Kasutatud 29.08.2022].
- Greer, T., 2019. Xi Jinping in Translation: China's Guiding Ideology. *Palladium: governance futurism*, May 31, 2019. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://palladiummag.com/2019/05/31/xi-jinping-in-translation-chinas-guiding-ideology/> [Kasutatud 29.08.2022].
- Joint Communiqué, 1979. Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China, January 1, 1979. *Taiwan Documents Project*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.taiwandocuments.org/communique02.htm> [Kasutatud 29.08.2022]
- Kallio, J., 2016. *Towards China's Strategic Narrative: On the construction of the historico-cultural roots of China's national identity in the light of the Chinese debate relating to the rise of traditional schools of thought*. Acta Universitatis Laponiensis, 339. Rovaniemi: Lapland University Press. [Võrgumaterjal] Leitav: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62614/Kallio_Jyrki_ActaE_207_pdfA.pdf?sequence=5&isAllowed=y [Kasutatud 29.08.2022].
- Kaufman, A. A., 2011. The "Century of Humiliation" and China's National Narratives. Testimony before the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on "China's Narratives Regarding National Security Policy". *USCC*, October 3, 2011. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/3.10.11Kaufman.pdf> [Kasutatud 29.08.2022].
- Keller, W. & Shiue, C., 2021. Modernization and China's 'century of humiliation'. *VOX EU*, December 5, 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://voxeu.org/article/modernisation-and-china-s-century-humiliation> [Kasutatud 29.08.2022].
- Kissinger, H., 2012. *On China*. New York: Penguin.
- Klyueva, A., 2017. *Strategic narratives in public diplomacy and the enactment of soft power: an exploratory study. A Dissertation*. Norman, Oklahoma: University of Oklahoma, Graduate College. [Võrgumaterjal] Leitav: https://shareok.org/bitstream/handle/11244/51905/2017_Klyueva_Anna_Dissertation.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Kasutatud 29.08.2022].

- Koh, K. K., 2021. A community with shared future – China’s vision of the new global order. *China Focus*, January 28, 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.china.org.cn/opinion/2021-01/28/content_77165072.htm [Kasutatud 29.08.2022].
- Lam, W., 2013. Xi and China’s seven taboos. *Asia: Deutsche Welle*, 10.06.2013. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.dw.com/en/opinion-xi-and-chinas-seven-taboos/a-16870412> [Kasutatud 29.08.2022].
- Läänemets, M., 2020. Taiwani ime. *Postimees*, 08.02.2020. [Võrgumaterjal] Leitav: https://leht.postimees.ee/6895000/taiwani-ime#_ga=2.159649533.1705402551.1662358650-777182402.1649156341 [Kasutatud 29.08.2022].
- Läänemets, M., 2022. *China’s Strategic Narratives and Soft Power Engagements as a Means of Influence*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://assets.nationbuilder.com/menleuropa/mailings/1419/attachments/original/Geopol-report_China_final_22.03.2022.pdf?1649242620 [Kasutatud 29.08.2022]
- Manantan, M. B., 2021. Unleash the Dragon: China’s Strategic Narrative during the COVID-19 Pandemic. *The Cyber Defense Review*, Spring 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: https://cyberdefensereview.army.mil/Portals/6/Documents/2021_spring_cdr/06_Manantan-CDR_V6N2_Spring_2021.pdf?ver=q19eKWwjfOk-rFKniHJp-kw%3D%3D. [Kasutatud 29.08.2022].
- McCahill, W. C. Jr., 2017. China’s “New Era” and “Xi Jinping Thought”. *NBR*, October 24, 2017. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.nbr.org/publication/chinas-new-era-and-xi-jinping-thought/> [Kasutatud 29.08.2022].
- Miskimmon, A., O’Loughlin, B. & Roselle, L., 2014. *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. London: Routledge.
- Noort, C. van & Colley, T., 2021. How do strategic narratives shape policy adoption? Responses to China’s Belt and Road Initiative. *Review of International Studies*, 47(1), pp. 39–63. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.cambridge.org/core/journals/review-of-international-studies/article/abs/how-do-strategic-narratives-shape-policy-adoption-responses-to-chinas-belt-and-road-initiative/686A3D-60568F2169A047E9075C0E03F1> [Kasutatud 29.08.2022].
- OHCHR Assessment, 2022. *OHCHR Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People’s Republic of China*. August 31, 2022. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ohchr-assessment-human-rights-concerns-xinjiang-uyghur-autonomous-region> [Kasutatud 4.09.2022].
- Presta, J., 2020. Battle of Narratives: A Case Study of Abkhazia and South Ossetia. *Strategic Narratives of Public Diplomacy*, May 4, 2020. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/blogs.gwu.edu/dist/9/2146/files/2020/04/JennaFinal-Paper-2.pdf>. [Kasutatud 29.08.2022].

Principles Governing the Establishment of Diplomatic Relations with Other Countries. *AsianInfo*, 2010. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.asianinfo.org/asianinfo/china/politics.htm#FOREIGN%20POLICY> [Kasutatud 29.08.2022].

Resolution, 1971. Resolution on the Restoration of the Lawful Rights of the People's Republic of China in the United Nations. Adopted by the 1967th plenary session of General Assembly on 25 October 1971 by a vote of 76-35-17. *Taiwan Documents Project*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.taiwandocuments.org/un2758-XXVI.htm> [Kasutatud 29.08.2022]

Roselle, L., Miskimmon, A. & O'Loughlin, B., 2014. Strategic narrative: A new means to understand soft power. *Media, War & Conflict*, 7(1), pp. 70–84. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.academia.edu/6682695/Roselle_L_Miskimmon_A_and_O'Loughlin_B_2014_Strategic_narrative_A_new_means_to_understand_soft_power_Media_War_and_Conflict_vol_7_no_1_70_84 [Kasutatud 29.08.2022].

Shanghai Communiqué, 1972. Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China (Shanghai Communiqué), February 28, 1972. *China Through A Lens*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.china.org.cn/english/china-us/26012.htm> [Kasutatud 29.08.2022]

Taiwan Relations Act, 1979. Taiwan Relations Act, Enacted 10 April 1979. *Taiwan Documents Project*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.taiwandocuments.org/tra01.htm> [Kasutatud 29.08.2022]

Terrill, R., 2006. *Uus Hiina impeerium*. Tartu: Ilmamaa.

The Liberty Times, 2021. The Liberty Times Editorial: Casting off the 'one China' illusion. *Taipei Times*, November 2, 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.taipetimes.com/News/editorials/archives/2021/11/02/2003767156> [Kasutatud 29.08.2022].

The Uyghur Genocide, 2021. *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*. Newlines Institute for Strategy and Policy, March 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Chinas-Breaches-of-the-GC3-2.pdf> [Kasutatud 29.08.2022].

Treaty of Shimonoseki, 1895. Treaty of Shimonoseki. Signed at Shimonoseki 17 April 1895; Entered into Force 8 May 1895. *Taiwan Documents Project*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.taiwandocuments.org/shimonoseki01.htm#2a> [Kasutatud 29.08.2022].

- Wang Y.-K., 2010. *Harmony and War: Confucian Culture and Chinese Power Politics*. New York: Columbia University Press.
- White paper, 1993. The Taiwan Question and Reunification of China. Released on 31.08.1993. *Taiwan Affairs Office & Information Office*, August 1993. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.china.org.cn/e-white/taiwan/index.htm> [Kasutatud 29.08.2022].
- White paper, 2000. The One-China Principle and the Taiwan Issue. Released on 21.02.2000. *The New York Times*, February 21, 2000. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/world/asia/022200china-taiwan-text.html> [Kasutatud 29.08.2022].
- White paper, 2022. The Taiwan Question and China's Reunification in the New Era. Released on 10.08.2022. *The State Council Information Office of the People's Republic of China*, August 10, 2022. [Võrgumaterjal] Leitav: http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2022-08/10/content_78365819.htm [Kasutatud 29.08.2022].
- Xi, J., 2021. Full text of Xi Jinping's speech on the CCP's 100th anniversary. *Nikkei Asia*, July 1, 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://asia.nikkei.com/Politics/Full-text-of-Xi-Jinping-s-speech-on-the-CCP-s-100th-anniversary> [Kasutatud 29.08.2022].
- Yang, E. Y., 2021. China's Strategic Narratives in Global Governance Reform by Xi Jinping. *Journal of Contemporary China*, 30(128), pp. 299–313. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10670564.2020.1790904> [Kasutatud 29.08.2022].
- Yoho, S. T., 2018. China's second century of humiliation. The conduct of Xi Jinping and the CCP will ultimately bring China a new century of shame. *The Diplomat*, June 25, 2018. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://thediplomat.com/2018/06/chinas-second-century-of-humiliation/#:~:text=The%20E2%80%9CCentury%20of%20Humiliation%E2%80%9D%20describes%20a%20period%20in,diplomatically%20and%20militarily%20dominated%20by%20Western%20colonial%20powers> [Kasutatud 29.08.2022].